Poštarina plaćena u gotovom

»Savremenu Školu« preporučilo je Ministarstvo prosvjete (O. n. br. 28317 od 10 V 1930) za škol. knjižnice osnovnih škola i za lektiru učiteljima osn. škola.

SAVREMENA ŠKOLA

ČASOPIS ZA PEDAGOGIJU

SADRŽAJ:

I. RASPRAVE I ČLANCI: 177
Zlatko Špoljar: Pedagogija rodne grude (svršetak) 177
Ante Zelić: O vršenju nastavničke dužnosti 180
Stjepan Perčević: O školskim tamburaškim zborovima 185
Salih Ljubunčić: Primjer rada iz stvarne obuke (Miš) 188
Krsto Mihotić: Tri čiče kod staroga Mate. 198

II. OCJENE I PRIKAZI 201
Knjižnica Mladinske matice u Ljubljani (Ivo Kozarčanin) 201
Brehm: Kako žive životinje (Z. Š.) 205
Dodatak uredništva 206

III. SITNE VIJESTI 207

IV. POSEBNI PRILOG:
Z. Špoljar: IV. razred osnovne škole (II. dio, svršetak)

SVESKA V

GOD. X ZAGREB 1936 BR. 9—10

23208

SAVREMENA ŠKOLA

ČASOPIS ZA PEDAGOGIJU

Izlazi kao dvobroj: 1—II, 1—IV, 1—VI, 1—IX i 1—XI u godini.

Izdavač i urednik: Zlatko Špoljar

Pretplata za cijelo godište . . . Din 50.—
Pretplata za polovicu godišta . . « 25.—
Pojedini broj . . . . . « 12.—

Pretplatnicima smatraju se oni koji uplate pretplatu za cijelu godinu u iznosu od Din 50.— ili dva puta na godinu po Din 25.—.

Priznanice izdaju se samo na zahtjev pretplatnika po primitku novca.

Tko ne vraća lista, smatra se pretplatnikom.

Pretplata se šalje na adresu:

»Savremena škola«, Zagreb I, Pretinac 335, ili čekovnom uplatnicom filijale Pošt. štedionice u Zagrebu br.35.011 na račun: **Zlatko Špoljar, učitelj, Zagreb I, Pretinac 335.** Tko slučajno nema ček. uplatnice, neka zatraži kod pošt. ureda praznu ček. blanketu i neka je adresira na gornju adresu izdavača.

Kod odašiljanja novca naznačite ukratko na srednjem dijelu ček. uputnice, za koji dio godine šaljete pretplatu (na pr. »S. Š. 1935. prva polovica«).

Plativo i utuživo u Zagrebu. — Rukopisi šalju se na adresu:

Zlatko Špoljar, Zagreb I. Pretinac 335.

Administracija lista: Zagreb, Preobraženska ul. 6 (vis à vis Pravoslavne crkve).

JESTE LI PODMIRILI PRETPLATU ZA 1936 g.?

OBNOVITE PRETPLATU ZA g. 1937!

SAVREMENA ŠKOLA

ČASOPIS ZA PEDAGOGIJU

GOD. X ZAGREB, 1 DECEMBRA 1936 BROJ 9—10

I. RASPRAVE I ČLANCI

ZLATKO ŠPOLJAR:

PEDAGOGIJA RODNE GRUDE

(Svršetak)

e) Narodna nošnja i vezivo. Najočitiji vanjski znak naše narodne kulture je naša narodna nošnja. Kad stranac dođe u Zagreb i vidi, na pr., arheološki muzej, razgleda ga priznanjem, ali se naročito ne oduševljava, jer je vidio po svijetu daleko bogatijih zbirka starina. Ali kad dođe u etnografski muzej, začuđeno stane i zadivi se, jer tolikoga bogatstva, ljepote i raznolikosti samonikloga folklora nije našao valjda nigdje, pa ni kod velikih naroda. Narodna nošnja sa svojim prekrasnim vezivom »vidni je svjedok estetskoga ukusa našega naroda, strpljivosti, marljivosti, ponosa i prave radinosti.«*) Ali kako u pjesmi, plesu i u običajima, tako je i ovdje učinila svoje s jedne dioba nekadanjih zadruga na male posjede, a s druge strane najezda jevtine, ali lošije industrijske robe. Kod nekadanjih zadruga diobom posla bilo je moguće, da žene nađu vremena za dugotrajno vezenje kraljevski lijepih haljina, a danas na malenim posjedima, koje obrađuje u pravilu jedna familija, gotovo je nemoguće da se u onom opsegu kao prije bave tkanjem i bijeljenjem platna i vezenjem, nego su seljaci prinuđeni da posegnu za fabričkom robom. Najbolje se to posvjedočuje time, da su u najnapučenijim krajevima, kao na pr. u Hrv. Zagorju, prvi odbacili narodnu nošnju. No u novije vrijeme razmahao se u hrvatskim krajevima pokret koji ide i za uskrisivanjem narodne nošnje (a i pjesme i običaja) i za podržavanjem, ukoliko se opaža tendenca da se gubi. Uspije li da se po selima osnuju moderne produktivne tkalačke zadruge

*) Dr. Gunčević: Što je nacionalitet (str. 33).

za svako selo, nema sumnje da će i uspjeti te da će spriječiti oponašanje tuđega i neukusno industrijsko niveliranje, koje donosi materijalnu korist pojedincu na štetu cjeline.

Mi nemamo jedne narodne nošnje, nego je svaki kraj stvorio svoju. Uzajamni odnos čovjeka, njegova života i prirode odrazuje se vidljivo na nošnji. Bogatstvo Srijema i Đakovštine unijelo je zlatnu nit u svoj vez; bujni narodni život Posavine unio je šarenilo boja; teški život Like odrazuje se u grubom platnu i mrkim bojama; itd. Po tomu se vidi da je nošnja srasla s narodom, da je ona vidni odraz njegova nacionaliteta, a ukusan kroj i fini motivi veza da su veliki plus samonikle narodne kulture.

Pita se: kakovo stanovište treba da prema tome zauzme narodna škola? U prvom redu da čuva i podržava ono što su vjekovi stvorili. Škola se tu ne smije previše uplitati, da se ne šablonizira, a ne bi koristilo pravilnom razvitku narodne umjetnosti, kad bi unosila motive iz drugih krajeva, jer bi time ugušivala domaće. Vidi se, da i tu škola ima delikatan posao, pa je često bolje da se razvitak i stvaranje prepusti domu, kod kojega za to postoji glavni preduvjet — stoljetna tradicija. Drukčije stvar stoji gdje su narodna nošnja i vez već posvema izumrli; tamo škola ima široko polje rada. Pogotovo to vrijedi za gradove, gdje se može dozvoliti, na pr., i izrađivanje stilizovanih haljina s primjenom motiva narodnoga veza.

Ali ni u onima prvim mjestima ne ostaje stav škole samo pasivan; i tamo će škola moći da razvija dječje sposobnosti za rad primjenjivanjem domaćih ornamenata kod crtanja i ručnoga rada. Pri tome ne smije se zaboraviti, da narod svoje ornamente ne kopira s uzoraka iz prirode, nego ih stilizira. U tom je bitna razlika između staroga postupka u crtanju ornamenata i novoga, koji bi odgovarao duhu škole koja se osniva na temeljima narodne kulture. Kad su prije, na pr., djeca crtala kakav cvijet ili plod pa ga poslije uzela ritmički kao ornamenat, tek su ga neznatno (ili nimalo) stilizovala; narod ne čini tako, ali pod utjecajem škole počeo je da tako radi, i mjesto progresa došla je dekadenca stvaranja. Šta više! Bilo je i mnogo takvih slučajeva, da su se propagirali uzorci iz modnih žurnala, čime se narodni duh posvema ubijao.

f) Narodni običaji su obrednoga karaktera i vezani su ili uz crkvene svetkovine (božićni, uskrsni i neki drugi), ili uz narodni život (svatovski, žetelački...), ili napokon potječu iz pradavnih vremena pa im značenje tek naslućujemo (đurđevdanski, ivanjdanski...) Obično su vrlo slikoviti, a mnogi se protežu i na čitav narod, te su se sačuvali i tamo, gdje su se već nošnja i vez zatrli, jer ih industrijalizacija nije mogla uništiti, kao nošnju, ali tim ih više uništava civilizacija. Mnoge takove običaje ne samo, što škola može i dalje gajiti, nego ih može i metodički iskoristiti, jer čine doživljaj, oko kojega se poslije može grupirati čitav niz metodičkih jedinica (na pr. sijanje žita pred Božić, palenje kresova). Ipak, ukoliko su štetni po narodno zdravlje (vračanje, gatanje, zapisi), škola će ih ne samo zabacit', nego i iskorijenjivati. Koje ćemo među takove ubrojiti, nije teško prosuditi.

g) Graditeljstvo i slikarstvo. Tipovi naših seljačkih kuća pokazuju vlastiti način gradnje. Prema građi koje ima najviše u nekom kraju (kamen ili drvo) ravna se i način gradnje, ali u većim gradnjama svuda se radilo (i radi se) po stranim uzorima. Za doba hrvatske državne samostalnosti počeo se i kod većih građevina razvijati posebni narodni stil, koji su u novije doba neki arhitekti počeli uskrisivati, ali je premalo ostalo da bi se iz toga razvio posebni narodni stil. Međutim, i u sela počeo se uvlačiti stereotipni način gradnje zidanica, a tu mora škola razvijati osjećaj za svoje vlastito, pogotovo kad se može i na stari način gradnje kuća izgraditi zdrav i prikladan stan.

U slikarstvu još nemamo svoga posebnog izražaja. Ipak, u novije doba javljaju se i mnogi seljaci crtači, koji iznose skoro većinom socijalne motive, ali u tehnici i u kompoziciji idu za intelektualcima. Svojom izložbom u Salonu Ulrich u Zagrebu pobudili su zanimanje za svoje radove, premda se ne mogu smatrati stopostotnim našim izražajem, jer je pobuda došla izvana, odozgo (slikar K. Hegedušić održao je za neka podravska sela »školu«). Ali u rezbarenju, dakako ornamenantalnom, od vajkada postoje naši samonikli motivi, i treba ih — u prvom redu iz vlastitoga kraja — njegovati u ručnome radu.

h) Organizacija porodičnoga života. U prijašnje doba postojale su zadruge, ali su danas na putu da posve nestanu. U njima je vladao nepisani zakon — običaj, sa svojim pravom. Danas se više ne mogu održati, i mjesto njih nastupaju moderne zadruge da ih nadomjeste. Držimo da bi se i u školama mogle uvesti neke vrsti zadruga (mjesto đačkih samo-

uprava!) Takove školske zadruge traže svoga organizatora. One bi stvarale odličnu predispoziciju za kasniji zadrugarski ra u selu.

Dotaknuli smo se ukratko glavnih momenata naše vlastite narodne kulture, a kasnije ćemo iznijeti, kako bi se u školama mogao provesti rad koji bi se bazirao na tim temeljima.

ANTE ZELIĆ, ČEČAVAC:

O VRŠENJU NASTAVNIČKE DUŽNOSTI

U jednom od posljednjih ovogodišnjih brojeva beogradskog časopisa »Učitelj« izišao je i članak »Dnevnik rada« od g. Mate ke dužnosti Demarma. U tom članku pisac iznosi činjenicu kako su nastavnici prosječno vrlo nesavjesni u vršenju svoje nastavničke dužnosti. Bolji dio nastavnika, koji je i prema piščevu i prema općem mišljenju, a i stvarno, na žalost, vrlo malen, nikada ne ulazi u svoju učionicu, a da nije prije toga bar u glavnom, ako ne i u pojedinostima, smislio što će raditi toga sata. Ostali, t. j. veći dio nastavnika pripravlja se vrlo slabo ili se nikako ne pripravlja za svoj svakodnevni posao, već onako nepripravljeni ulaze u razred, pa, ako će uopće što raditi istom tu, u razredu smišljaju i sređuju gradivo o kojem će predavati. Pisac članka s punim pravom dalje iznosi kako te pojave pretstavljaju rak ranu na organizmu nastavničkog osoblja i kako bi se toj rani svakako moralo potražiti lijeka, ako se neće dopustiti, da ta rana do u srž progrize organizam na kojem se nalazi. Velim da to pisac s pravom napominje, jer sigurno nema razborita čovjeka, koji će mu u tome protusloviti. Ali kakogod što je to neosporna činjenica, tako je neosporna činjenica i to da se je g. pisac vrlo jednostrano osvrnuo na vrlo komplicirano pitanje, jer je mukom i bez riječi prešao preko vrlo krupnih i brojnih razloga, iz kojih je došlo do pojave nesavjesnosti vršenja nastavničke dužnosti, a spomenuo samo jedan (po mome mišljenju nebitan); zakonsko oslobođenje od službenih dužnosti vođenja knjige »Dnevnika rada« i pisanja priprava. G. Demarin predlaže da se dužnost vođenja dnevnika rada uzakoni i tim kao da izriče svoje osvjedočenje (tako se bar iz konteksta razabire), da bi na taj način nastavnička nesavjesnost bila dobrim dijelom potpuno likvidirana. Otvoreno i iskreno velim da, je

teoretski uzevši takvo mišljenje za me u najmanju ruku znak prevelike i prejake vjere u moć paragrafa. A i praktično takvo mišljenje nema nikakova značenja, jer bi se legaliziranjem dužnosti o službenom vođenju dnevnika rada samo uvećao broj dosadašnjih loših navika nastavničkog osoblja. Naime, više je nego sigurno da bi spomenuti zakonski novitet sve one nastavnike, koji su do sada radi svoje indolentnosti od drugoga prepisivali čak i nastavne programe, prisilio samo na to, da se pobrinu i potraže onoga, od koga će prepisati i dnevnik rada, odnosno tekst za formulare, koje za taj dnevnik predlaže g. Demarin.

Da bi pokazao, kako postoje i drugi razlozi iz kojih su neki nastavnici nesavjesni, ili bolje, iz kojih ne mogu ni biti savjesni, u prvom redu napominjem, da su mnogi nastavnici, osobito oni mlađi, nesavjesni samo radi svoje površne stručne i opće naobrazbe, s kojom su napustili učtieljsku školu. Ova tvrdnja je posve u skladu sa onim općim mišljenjem, da sva današnja naša omladina, pa i učiteljska sa srednjoškolskom naobrazbom, t. j. sa ispitom zrelosti, ima u svojim redovima vrlo malo onih, koji su uistinu zreli, odnosno onih koji su u znaku zrelosti već izradili plan svoga budućeg života i rada, ili su bar disponirani, da to učine. Velika većina današnje naše omladine uopće se ne trudi, da bar stekne pojam o aktuelnim pojavama kulturnog, socijalnog i političkog života i da prema svemu tome odredi svoje stanovište. Dakako da su za to odgovorne starije generacije, koje prilikom odgajanja propuštaju zgodu, da na vrijeme upozore mladež na potrebu takve orijentacije. Tako je došlo do toga, da se danas mogu obići brda i doline, sela i gradovi (provincijski osobito) i zaviriti u svaki budžak, gdje se odvija život pojedinaca i društva, pa da se opet ne nađe ni par omladinaca, kojima su t e m e l j i t o p o z n a t e b i t n e r a z l i k e između spiritualnog idealizma i materijalizma, između parlamentarnog demokratizma i diktatorskog boljševizma i fašizma, između strukovnog korporativizma i etatističkoga komunizma i raznih drugih odnosa, koji čine okosnicu zamišljenog i ostvarenog društvenog poretka. I dok svi ti krupni i kompliciranl problemi vapiju za mladim i poletnim intelektualnim snagama, koje će ih razmrsiti i riješiti, omladina se iživljava svakodnevnim šutanjem lopte i priređivanjem bezprogramskih (ako i ples nećemo nazvati programom) zabava i pretjeranim bavljenjem raznim drugim tjelesnim i duševnim sportovima. Jasno je da

takva omladina ne može imati izrađenog i učvršćenog pojma o svrsi i cilju života, a dosljedno ni pravoga smisla za konstruktivan rad, niti elana u takovu radu. To osobito vrijedi za učiteljsku omladinu, jer je učiteljsko zvanje po svojoj naravi i u glavnom i u pojedinostima apostolsko i preporoditeljsko, dakle propagatorsko. Učitelj mora biti propagator i to ne kakov mu drago nego pravi propagator, propagator koji je spreman da pomoću svoga znanja i taktičke spretnosti u svakoj situaciji izgradi most između harmonije načela i kaosa koji izbija iz ljudske naravi i inficira društveni život njegove okoline. Učitelj mora biti propagator i u školi i van škole. Ako učitelj nije propagator, on ništa nije. Propagator pak može biti samo izgrađen čovjek, čovjek sa znanjem, sviješću, uvjerenjem i ponosom. A mnogi i mnogi učitelj nije izgrađen čovjek i odatle potječu one nebrojene nevolje učiteljskoga staleža, pa odatle i ona učiteljeva malodušnost, opća malaksavost i tromost, uslijed koje on ni kao nastavnik, a kamo li kao javni radnik, ne može da udovolji zahtjevima svoga poziva.

Radi toga smatram da bi za učiteljstvo i uopće nastavničko osoblje, a prema tome i za samu nastavu, mnogo, neprocjenjivo mnogo više učinio onaj, koji bi moralno i materijalno omogućio, da se nastavnici pod vodstvom iskusnih i verziranih svojih starijih drugova idejno grupiraju i udruže, pa da svaki nastavnik napose stekne priliku, da onima koji ga u glavnom već razumiju, a imaju volju da ga razumiju i u svim mogućim pojedinostima, slobodno i otvoreno rekne što misli o raznim stvarima i pojavama, pa da u zajednici sa svojim idejnim srodnicima od zgode do zgode vrši korekturu svoga shvaćanja i naziranja na svijet i da na taj način uzmogne napredovati u samoodgoju, nego li onaj koji bi izradio ne znam kako dobre i precizne zakonske nacrte, pa ih skupa s formularima za dnevnik rada poslao nastavnicima uz naređenje da ih izvrše. To je uostalom i potpuno razumljivo, jer svatko zna da bez napretka nastavnika ne može biti ni govora o napretku nastave, i jer je baš nastavničko zvanje najmanje prikladno da se u potpunosti zbije u neki kalup, pa makar se taj klup zvao i — zakon. Najposlije treba uzeti u obzir i to, da gotovo svi nastavnici nekako dovedu u sklad svoj rod i zakon, dok je vrlo malo onih koji svoj rad dovode u sklad sa stvarnim potrebama i opravdanim zahtjevima svoje okoline i kulturne sredine.

Dakako da i u vanjskom svijetu ima mnogo stvari i pojava,

koje loše utječu na moralni i materijalni život nastavnika i koje pretstavljaju smetnju za normalan razvoj njegova života, a nastavnik je potpuno nemoćan, da tu smetnju otkloni! Uzmimo n. pr. materijalno stanje škola i njihovo uzdržavanje. Po svoj prilici u našoj državi nema od ukupnog broja škola niti 30% takvih u kojima nastavnik može udovoljiti onome, što se traži zakonom o narodnim školama i nastavnim programom. Nastavnici koji rade u ostalih 70% škola, hoćeš nećeš, moraju raditi prema onoj narodnoj: »Pomozi Bože, kako se može«, a ne kako zakon traži, jer djeca neredovno dolaze u školu i jer je oskudica učila, knjiga i drugih potrepština tako velika, da se ne može ni pomišljati na neko strogo pridržavanje zakona. Nastavnik koji radi u jednoj takvoj školi uopće ne može raditi po nekom sistemu i planu, kojega on sam nije izradio od početka do kraja prema prilikama u kojima se nalazi. I onda kakva je korist od pisanja priprava i popunjavanje formulara dnevnika rada, ako nema prilike da se praktično izvede ono, što se zapiše? Nikakve tu koristi nema. To je danguba. Mjesto toga je nebrojeno puta bolje da se nastavnik pozabavi kakvim pitanjem iz vlastitog života ili da sjedne pa što pročita i nauči, pa da mu onaj toliko isticani rad na prosvjećivanju ne bude sličan mlaćenju prazne slame.

Da bi se što svestranije osvijetlilo i što potpunije riješilo postavljeno pitanje, treba spomenuti i to da su mnogi dosadašnji režimi naše države u previše upadnoj mjeri tolerirali one političke ljude, koju su u svom radu zloupotrebljavali svoj položaj time, što su baš nastavnike uzimali kao oruđe za politiziranje. Koliko je na taj način ugroženo materijalnih nastavničkih egzistencija, to zna svatko, koji i površno prati i čita pisanu i nepisanu (»usmene novine«) štampu, ali je sigurno malo onih, koju su u stanju, da prosude od kako velikog je utjecaja to ugrožavanje materijalnih nastavničkih egzistencija za samu nastavu. Jer onaj nastavnik koji živi u nesređenim materijalnim prilikama ni sam ne može znati broja smetnjama u svome nastavničkom radu. — Za ilustraciju uzmimo jedan konkretan slučaj. — Mlad i u praktičnom radu neiskusan učitelj namješten je u jednoj školi na selu. Pun je volje i poleta da svoje do tada stečeno znanje proširi i utvrdi i da sve to afirmira u svome školskom i vanškolskom radu. U tu svrhu on sklapa poznanstva i traži knjige. Neprestano čita i razmišlja. No upravo kad je nešto postigao i kad se je malo sredio,

te kad je došlo do izgleda da će i materijalno uskoro sastaviti kraj s krajem njega premještaju »po potrebi službe«. Dolazi u potpuno nepoznat kraj i među potpuno nepoznat svijet. Sad se treba na novo snalaziti. Treba na novo proučavati mentalitet ljudi i njihove djece pa prema tome određivati pravac i birati metode rada. Sve to ide teško jer su seljaci nepovjerljivi. Prijatelji otadžbine su im naime već rekli da učitelj politički nije onakav kakav bi trebao biti. Oni te glasine bezobzirno šire. Ni briga ih nije što tim kod seljaka potkopavaju ugled njihova učitelja, koji baš za seljake ne može ništa učiniti ako nema ugleda. No učitelj trpi i podnosi. Riječi pakosti i zlobe uopće ne bilježi, nego se povukao pa smišlja i traži načina, kako bi u školi otpočeo rad, kad je u vanškolskom radu već onemogućen. Ali gdje da radi, odnosno da se pripravlja za rad u školi? Ta u stanu, gdje mlad učitelj nema ništa osim pozajmljenoga kreveta, u stanu dakle bez stola i stolice. Htio bi bar najnužnije nabaviti; ali nema za što. Nezarađene hiljade izdane su za putni trošak. Treba ih vraćati, ako ne želi da ostane bez poštenja, tog jedinog kapitala koju mu u ovakvim slučajevima ostaje. Rate za isplatu duga vrlo su velike. Kad se one podmire, od plaće ostane vrlo malo. Ne može se uredno plaćati ni hrana, a kamo li da se kupi koja knjiga, ili pošalje pretplata za koji stručni ili literarni časopis. Uostalom, sve da i ima novaca ne bi ih mogao iskoristiti. Prilike su takve da svakog časa može ponovno biti premješten »po potrebi službe«. Ništa ne smeta što se na novom mjestu nije ni zgrijao, a kamo li radom pokazao je li za to mjesto ili nije. Zato nema smisla ništa kupovati što ne može stati u kufer, jer u slučaju premještaja to treba pakovati, a nema se u što ni za što. Jedno ga ipak tješi: Eto, skoro će dobiti naknadu za putni trošak pa će odužiti bar one veće svote. Ali jest, da. Uzalud nade. Putni računi se ne rješavaju tako brzo. Recite kako će se mlad učitelj snaći u ovakvim prilikama? Nikako. Mlad čovjek koji je okupiran žestokom i napornom borbom sa samim sobom i koji još ovoliko strada od vanjskog svijeta mora podleći. I to redovno biva. Iskoprljaju se samo jaki pojedinci, a većina strada ili sliježe glavu, pa živi kako zna.

Slučaj koji sam iznio, u svemu je stvaran, a što je najvažnije nije osamljen. Ima toga kolikogod hoćete. Savjestan kroničar bi ispisao debele knjižurine, kad bi sve redom naveo što se je u tom pogledu dogodilo. No nama to nije potrebno.

Za jedan stručni časopis, kao što je »Savremena škola«, dovoljno je iznijeti samo ovaj jedan slučaj, jer se i po njemu može vidjeti, u kakvim prilikama žive nastavnici od kojih g. Demarin traži ne samo, da intenzivno rade (što je opravdano), nego i da intenzivno bilježe i do u detalje opisuju ono što su radili. Po tome se također može vidjeti i to, koliko je takvo traženje umjesno i opravdano. Zatim će svako, kogod stvar objektivno posmatra i prosuđuje, bez ikakvih poteškoća doći do zaključka, da je u interesu ispravnog rješenja pitanja o savjesnom vršenju nastavničke dužnosti kudikamo bolje raditi na tome, da stalnošću u službi nastavničke materijalne egzistencije budu što bolje osigurane i da se nastavnicima i kao kolektivu i kao pojedincima stvore uvjeti za daljnje stručno i općenito izobražavanje, te da se na taj način pridiže nivo znanja i moralna čistoća savjesti, nego li se baviti minucioznim preciziranjem zakonskih odredaba, kojima je, kako je već rečeno, i u sadašnjoj njihovoj formi nemoguće udovoljiti.

Na osnovu izloženog mirne se duše može reći, da u mnogim i mnogim slučajevima nastavnička nesavjesnost postoji samo za onoga, koji ne pozna peripetije, što se odigravaju u dubljoj pozadini nastavnikovog života. Inače ne.

STJEPAN PERČEVIĆ, UČITELJ:

O ŠKOLSKIM TAMBURAŠKIM ZBOROVIMA

Mnogi od gg. kolega i kolegica su u prilici da imadu svoj školski dječji tamburaški zbor, jer tamburice postoje od prije u školi — ili kao nečiji poklon, ili su možda bile nabavljene iz školskog budžeta. Šteta je, d a se one povlače po prašnim kutevima, a mogu poslužiti širenju glazbe u narodu. Mnogi su već moguće pokušali, ali uspjeha nisu imali, te su klonuli duhom. Pravo kaže naša narodna: »Početak je svaki težak«. Nisu oni klonuli, što im to nije bilo drago, nego zato što nisu znali raditi sa dječjim tamburaškim zborom. Ja ću pokušati, da pokažem pravi put u radu sa tim dječjim zborovima, poučen vlastitim iskustvom.

Svi znamo, da su tamburice narodna glazbala, koja trebaju i ostati u narodu. Narod preko njih izražava radost, veselje, dakle onu lijepu stranu svoje duše. Još i danas našim starcima srce jače udara, kada selom pjevajući prođu mladići sa nakri-

venim šeširima, a prsti diraju žice. Djeca se također kupe oko toga zbora, te čak svojim sitnim glasovima imitiraju duboke zvukove berda. Nijedna slava ne prođe, a da se ne čuju zvuci tamburica. Kada su one svuda, neka ne izostanu ni iz naših učionica, barem tamo gdje one sada možda neupotrebljene postoje.

Predmijevam prije svega, da svaki učitelj određuje pjevanje po »školi rada«. Kada se u III. razredu prešlo sa pomoćnih crtica na note, daju se u ruke djeci tambure. Ovo se odnosi na tambure sistem Farkaš, kojih ima najviše po našim školama. S djecom se sada počinje učiti sviranje laganih pjesmica, koje su učili pjevati, i to najprije u C ili G duru jer je kod ovih najlakši prstomet. S time se uči i pjesma i trzanje. U protivnom slučaju, da se trzanje uči razdijeljeno od pjesama, ubijaće se volja za rad, jer trzanje spada u red teorije, koja je inače suhoparna.

Nakon toga što su djeca naučila par pjesmica po sluhu, prelazi se na učenje nota na tamburici i na notalno sviranje. Same note uče se tako, da se uzme kao pomoćno sretstvo ploča. Na nioj se napiše crtovlje sa G-ključem, kojeg oni već poznaju. Zatim se napiše nota d, i kaže se djeci: »To je nota d, kojoj odgovara onaj glas na tamburici, kad se prve žice trzaju prazne«. Uzima se bisernica, brač I., ili II., ili III., te se pokazuje. Zatim se redom u crtovlju napišu note i pokazuju na tamburi. Kada se svršilo, piše se po volji mala vježbica, koju probaju svirati.

Zgodno je, a i praksa je pokazala, da se bisernica, brač I, II i III odstrane, a ostanu samo bugarijaši, kojima se kaže: »Vi ste vidjeli na vašim tamburicama nalaze se iste note, koje i na ostalima, (nije potrebno spominjati još bugariju I, da kod nje tako nije), a ipak kod ovih par pjesama što smo ih učili, svirali ste drugačije. Zato su za vaše tamburice drugačije i note. Vaše note se pišu ovako: (označi se na tabli), i vi se ne trebate osvrtati, koja je nota napisana u crtovlju, nego se morate držati onoga slova, koje je napisano iznad takta; ono što piše gore taj se akord (dur, mol ili njihov sept-akord) hvata. Note naznačuju samo razbroj udaraca ili trzaja. Jedan akord drži se sve dotle, dok se ne dođe do takta, iznad kojega je napisana oznaka drugoga akorda. Tada se pokazuju glavniji durovi, molovi ili njihovi septakordi, koje nisu učili prilikom sviranja pjesmica po sluhu; za svaku bugariju posebno. Prelazi se na tumačenje pojedinih slova iznad notnog sistema. Svako veliko slovo

znači dur-akord, svako veliko slovo i kraj njega brojka znači sept-akord, a svako malo slovo znači mol-akord. Vježba se hvatanje pojedinih durova, najpotrebnijih septima i molova.

Preostaje nam berdaš, koji je ovo sve pratio. Njemu se kaže, da i za njega postoje također note, ali sa drugim ključem, koji se zove basov ili F ključ.

Počinje se također sa notom d, jer su to prve dvije prazne žice. Zatim c itd. Druge dvije prazne žice jesu g, a taj se piše na prvoj donjoj crti. Zatim a, h i c. Upozoruje ga se da mora paziti i na notu, koju će svirati i na razbroj.

Za brač II. i III. rastumačimo gornje dvije žice istom kad dođu note, koje bi trebali na njima svirati.

Nakon ovoga svega razdijele se note koje lake kompozicije i počne sa vježbanjem. I te note neka su djeci poznate pjesme. Upitao bi moguće netko: »Zašto su potrebne note?« Nemoguće je onom koji svira mnogo, bilo to jednostavne pjesme, ili veće kompozicije pojedinih glazbenika, zapamtiti i dulje vremena držati u glavi takt, ritam i melodiju, te su zbog toga uzeli note kao pomoćno sredstvo za lakše pamćenje. Pojedinac može sve stvari svirati po sluhu, ali kod toga on umeće nešto svoga. Kako svaki čovjek osjeća drugačije, to će svaki onaj koji svira, osjetiti ljepotu u nečem drugom. Zbog toga da se svira upravo onako, kako je to sam skladatelj, koji se u glazbu dobro razumije, zamislio, osjetio i napisao, potrebne su note i pojedincu i zboru. Zbor je sastavljen od više lica, koja različito osjećaju, a note im kazuju tek pravi smisao neke pjesme i ujedinjuju ih, da sviraju tako, kako nebi jedan drugome smetao. Ravnati zborom, u kojem su ljudi koji poznaju note, nije teška stvar. Treba samo imati osjećaj ljepote, ritma i ukusnih prelaza, pa je cijelost lijepa.

Kod dječjih zborova mora se svladavati sve ovo, a osim toga treba paziti, ako hoćemo postići što veći uspjeh, na slijedeće: Govor mora biti udešen prema broju djece (Glasno, razgovijetno, bez stranih riječi i razumljivo). Postupanje treba biti očinski. Uvijek treba imati pred očima cijeli zbor. Svaku grješku, ako je moguće, treba odmah ispraviti, a ako ne, barem po svršetku, pokazujući svakome na tamburici. Takt mora biti uvijek jednomjeran (ako se usporuje ili ubrzava, moraju to činiti svi jednako). Ako je tempo brži ili lakši, moraju ga usporiti ili ubrzati skupa.

Mrzovolja (neraspoloženje pojedinaca) ne smije se nikada

u prvom momentu osuđivati li ga možda grubim načinom tjerati da svira. Ako se to ponovi više puta, na zgodan se način govori o ljepoti glazbe i kako je svatko voli i rado sluša, te će mu se na taj način omiliti i sam rad. Ako jednome, dvojici ili više ne ide od ruke, radi se s njima pojedinačno, sa svakim napose, a ne sa cijelim zborom, jer se onima, koji to znadu, ubija volja za sviranje. Kada i ti pojedinci nauče, proba se sa svima najviše tri puta. Potom se pjesma ostavi i počne neka druga, ili se opetuju stare, koje su prije učili, a zato, da im ne bi i ovim mnogim opetovanjima nove pjesme ubijali volju i da se previše ne umore. Pažnja se mora obratti i na to, da jedan drugome ne bi smetao, ili da jedan drugome ne bi tamburicu gurao, te tim bunio pri tačnom izvođenju melodije ili pratnje. Tamburice moraju biti uvijek dobro udešene (naštimane), i to radi toga, jer djeca čuju da nije dobro, ako i ne znaju, zašto nije dobro. Trzalice moraju biti u redu i ne smije se dozvoliti sviranje prekinutim trzalicama.

Ako se ovako bude radilo, onda takovo tamburanje, spojeno s pjesmom, postaje odmor nakon teških predmeta i blago, koje će se prenašati na okolinu. Život će dječji postati sladi raznolikiji, jer će im pjesma uz tamburicu pružiti mnogo lijepih užitaka i radosnih časova.*

SALIH LJUBUNČIĆ, ZAGREB:

PRIMJER RADA IZ STVARNE OBUKE

Radna jedinka: MIŠ

Napomena: U novijoj pedagoškoj praksi opaža se čudna pojava, a to je da se stvarna obuka sve više zanemaruje. Obadva unificirana naša Nastavna programa (iz 1926 i 1934) smatraju stvarnu obuku (i stvarno gradivo) samo dijelom jezične obuke (i jezičnog gradiva). U našim stručnim listovima kao i u posebnim radovima nekojih naših metodičara stvarna je obuka svedena na najnužnije, ili je naprosto napuštena. Ta se pojava opaža i u stranoj pedagoškoj literaturi. U čehoslovačkim reformiranim školama, da se poslužimo primjerom, stvarne obuke gotovo i nema. Koliko se god to može vidjeti u samim njihovim školama, toliko se to opaža i u njihovoj stručnoj štampi. Ovdje, kako izgleda, još upadnije. Tako u nekojim čehoslovačkim didaktikama (od Jar. Bradača, dra V. Přihode i St. Vráne, pisanim u svrhu reformirane obuke), naprosto nema govora o stvarnom gradivu niti o stvarnoj obuci.

* Pošto nema dovoljno partitura za dječje tamburaške zborove, molimo drugove koji imadu tamburaške zborove, da to jave uredništvu »Savremene škole«. Zainteresirali smo za tu stvar prijatelje, tamburice, koji su izjavili svoju spremnost, da pokrenu izdavanje jevtinih i lakih partitura za djecu.

To nije dobro. To se ne može nikako s pedagoškog stajališta odobriti. Naprotiv svemu tome treba istaknuti i naglasiti da stvarna obuka, sa svim materijalnim i formalnim prinadležnostima, ima svoje veliko uzgojno i obrazovno značenje. Metodičkom obradom gradiva stvarne obuke mi dajemo najbolju priliku svestranoj vježbi i usavršavanju kako tjelesnih i psihofizičkih organa (osjetila ili čula) tako i duševnih funkcija naših učenika, čega je posljedica da se znanje (spoznaje) stiču na razne radnje i pokrete i uz svestran duhovni izražaj (govorenje, pisanje, crtanje, modeliranje i dr). Na taj način stvarna obuka omogućuje svestranu funkcionalnu adaptaciju, u čemu je sadržana osnova sveukupnog obrazovnog (i uzgojnog) rada i lične upravljenosti svake jedinke. To je uistinu prva škola, od čije valjanosti zavisi sav ostali organizovani obučni rad. Zanemarivati stvarnu obuku znači isto toliko koliko uništavati temelj na kome treba da se uzdigne sav budući obrazovni rad.

Primjer koji donosimo treba da pokaže čitaocima kako se i na koji način njeguje stvarna obuka u školi rada. Makar da se tu radi o neznatnom gradivu (Miš!), ipak će se vidjeti koliko obilje rada i vježbe daje i ovakova radna jedinka. (U tekstu prikaza same obuke navedeno je zašto se o mišu govorilo).

Ovo je obučavanje izveo pisac ovog prikaza za svoje učenike(-ice) IVa i IVb razreda Učiteljske škole, i to u I mješovitom razredu Vježbaonice (razred gđe V. Laste). Dan obuke bio je 14 novembra 1934.

I a) Postavljanje zadatka i stvarna priprava za rad

Učenici su govorili o mački, pa su spominjali miša. Tako se očitovala potreba da se u posebnom vremenu (satu) govori o m i š u.

Dan prije ušao sam među učenike, pitao ih o čemu su zadnje vrijeme učili, pa kad su mi odgovorili da su tog dana razgovarali o mački i mišu, dogovorili smo se da ćemo sutra, slijedeći dan, razgovarati o mišu. Djeca su prihvatila s veseljem. Odmah smo govorili o p r i p r a v l j a n j u m a t e r i j a l a za taj razgovor. Djeca će, koja imaju, donijeti miša kao igračku ili sliku miša (možda u kakovoj dječjoj slikovnici). Kako su se odmah nekoja prijavila da znaju p r i č a t i o m i š u (priče) i da bi rado kazala što z n a j u o n j e m u, to smo odlučili da ćemo sutradan te priče izreći.

Od svoje strane rekao sam djeci da donesu po kutijicu p l a s t i l i n a (naravno koja mogu), papira u bojama zajedno sa škarama (s tupim vrhovima), dakle s onim s kojima im majka dozvoljava igrati se.

b) Na satu rada: ponovno utvrđivanje zadatka rada i pregledavanje pripravljenog materijala.

Određenog dana, kad smo se sastali u razredu (bio je to prvi sat obuke od 8—9 sati), učenici su držali na klupama pripravljeni materijal za rad. Na moju želju da mi kažu o čemu ćemo danas raditi (učiti) odgovorili su svi: o m i š u.

Prošao sam između klupa i razgledavao što su djeca pripravila za rad. Mnogo ih je donijelo po kutiju plastilina (u obliku raznobojnih valjaka, dugih 5 cm), bilo je oko dvije trećine učenika, njih desetak (sve djevojčice) donijele su po blok raznobojnog papira i škare, a jedna učenica držala je na klupi igračku (miša) načinjenu od platna, ali koja je dobro pogađala samu životinju.*)

M o j a p r i p r a v a: U školskoj zbirci učila našao sam zidnu sliku štakora, a u njezinu vrhu sliku k u ć n o g m i š a kako bježi, o kome će se dakle govoriti. Iz jedne knjige (vlastite) izrezao sam sliku koja prikazuje kućnog miša kako čuči. Donio sam Špoljarevu knjigu I r a z r e d u kojoj se nalazi pjesmica M i š i m a c a od Rik. Kat. Jeretova, te štivo M i š i ć i m i š i c a. Na umu sam držao narodnu priču P r a v a s e m u k a n e d a s a k r i t i, u kojoj se govori kako se pošten sluga obogatio spasivši imućnog gospodara neke deleke zemlje od miša pomoću mačka koga je usput spasio i otkupio za novčić, jedinu svoju zaslugu. Uz to sam donio dobro izrađenu i g r a č k u m i š a koja, kad se navije, može da trči u raznim smjerovima. Pripremio sam nekoje svoje učenike (učiteljske kandidate) da mi budu kod obuke pri ruci, osobito pri crtanju i modeliranju.

II Pozvao sam djecu da mi kažu što znadu o mišu:

— Recite mi što znadete o mišu! Odmah su se počeli javljati sa svih strana. Najprije su govorili kako mačka lovi miša.

— Mačka lovi miša.

— Ona se s njime igra.

— Kad miš izađe iz rupe, ona njega: cap.

— Mačka se brzo penje na drvo.

— Ona se dere.

— Mijauče.

— — — — — — —

— — — — — — —

Djeca bi još o tome govorila, ali ih prekidam:

— Vi govorite o mački, a ja bih želio da mi kažete štogod o mišu!

— Miš je u jamici.

— Kad izađe, mačka ga primi capom.

— On griska.

*) Slikovnica s mišem nijesu donijela. Sâm sam se uvjerio da toga nema, jer sam u jednoj knjižari pregledao sve slikovnice, pa nijesam nigdje našao prikazanog miša. Razlog je tome očit: ljudima je miš neprijatan.

— Kako bi drugačije rekli? pitam učenike.

— Jede!

— Mačka se najprije naigra s mišem, pa ga onda zadavi.

Učenici se opet vraćaju na razgovor o mački i mišu. To je razumljivo, jer im je uvijek bliže kakva radnja, doživljaj, nego li razgovor o jednom predmetu.

Toj psihološki opravdanoj potrebi udovoljujem, pa im kazujem Katalinićevu pjesmicu »Miš i maca«.

— Kad vam je toliko drago kako se mačka igra s mišem, reći ću vam sad jednu pjesmicu

M i š i m a c a

Igraju se miš i maca
Sad ga lovi, sad ga baca
Uzme ga za šiju
Izjesti će miju . . .
Neće!
Na zemlju ga meće . . .
I mijo ne bježi . . . stao . . pa se čudi
O moj mijo ludi!
Macica ga šapom gurne
Pa ga malko turne
A on skoči . . .
Sad će pobjeć . . . a kad tamo!
Mijo samo
Izbeljio oči . . .
Baš je luda! . . . Već ga ima
U zubima
Maca mica. —
To je njojzi poslastica!

Djeca su saslušala pjesmicu s radošću.

Opet ju ponovim nastojeći da što bolje prikažem i izrazim zbivanje koje se u njoj opisuje.

Djeca odmah tumače i prikazuju ovu igru mačke s mišom.

— Maca ga gurne

— Pa ga turne

— A mijo izbeljio oči*)

— — — — — — —

*) Bolje je da se ovakove pjesmice i prozaična štiva kazuju slobodno, dakle napamet, a ne da se iz knjige čitaju.

Jedna djevojčica se digne i veli da zna i ona neku priču o mišu. Pustim ju da govori.

— Išao mali mišić sa svojom majkom, pa se veselio. Kad su došli do jedne jame, onda se on zatrči, pa je preskoči. A majka ga pohvali. U kuhinji ugleda mišić punu zdjelu mlijeka sa skorupom (kajmakom). Da se pokaže kako je vješt, uspne se na zdjelu i htjedne preći po skorupu. A skorup se provali, a on zaroni. Onda su išli dalje, pa mišić ugleda napet konac. Odmah se popne i htjedne preći preko konca. Ali padne. Mama ga onda ukori, pa odu natrag u jamicu.

Kad je učenica završila priču, pozovem učenike da mi kažu nešto što znaju sami o mišu.

— Čuli ste kako mačka lovi miševe, pa mi sad kažite da li je to vašoj majci drago.

— Jest! odgovara više učenika.

— Recite zašto!

— Miš krade.

— Kruh, sir.

— Kukuruze.

— Špek.

— On čini štetu! nadopunjuje jedan učenik.

— Tako je! potvrdim ja.

— Vidite, ljudi drže mačku u kući, jer se miševi nje boje. Ona ih lovi. Zato ljudi vole mačku, kad znaju da u kući ima miševa.

Nekoji se učenici dižu i kazuju da oni imaju mačku, da je svi vole, pa pričaju kako se s njome igraju.

Sad im ukratko ispričam narodnu priču o čestitom siromahu (Prava se muka ne da sakriti) koji je zasluženim novčićem (dinarom) otkupio mačka, pa ga ponio sa sobom na put. Toga je mačka skupo naplatio u nekoj dalekoj zemlji gdje je bilo puno miševa, a ljudi nijesu znali kako bi ih se riješili.

Kad smo se ovako slobodno i neusiljeno razgovarali o mački i mišu, pa kad smo utvrdili po nešto o životu i štetnosti miša, poveo sam učenike daljnjem radu na taj način, da smo došli do zajedničke odluke da nešto više kažemo o ovoj neugodnoj životinji.

— Vidite, miš nam jede hranu, čini štetu. Majka se uvijek ljuti kad miševa ima u kući. A mi smo eto pričali pričice i kazivali pjesmice u kojima se govori o mišu. Što bi sad mogli raditi?

— Da pogledamo miša! veli jedan učenik.

— Tako je! prihvaćam odmah.

— Da ga upoznamo.

— Kakav izgleda.

— Tako je! odobravam ja. — Pogledaćemo k a k o i z g l e d a m i š, a onda ćemo govoriti k a k o ž i v i.

— Recite mi što ćemo sad raditi!

Učenici se javljaju i kazuju, pa ubrzo zaključujemo da ćemo govoriti:

1) K a k o i z g l e d a m i š.

2) K a k o ž i v i.

II0 Sad smo pristupili radu prema određenom programu.

a) K a k o i z g l e d a m i š

Najprije sam razvio sliku i pokazao samo onaj dio gdje se nalazi miš. Sliku sam postavio blizu učenika da su je svi mogli vidjeti. Pozvao sam ih da promatraju naslikanog miša. Ostavivši sliku visiti o stalku, uzeo sam igračku miš (napravljenu od platna), što ju je donijela jedna učenica, pa sam ju nosio između klupa da je učenici pogledaju. Kako je bilo i očekivati, učenici su pokazivali pojedine organe, imenovali ih, čudili su se, dirali i drugo. To su sve bile spontane reakcije na ono što se vidjelo, doživjelo i na čemu će se razviti daljni rad. Kad su se djeca primirila, izvadim model miša, odlično izrađen u obliku igračke, pa ga pokažem. Učenici su držali da je živ. To se uvjerenje pojačalo kad je, spušten na pod, počeo trčati. Kad se i ovo uzbuđenje smirilo, pozvao sam ih da mi kažu što vide (u ruci sam držao model miša i stajao kod slike). Kao obično, učenici su imenovali pojedine dijelove i organe.

— Vidim glavu.

— Rep

— Oči

— Njušku — i drugo

— Promatrajte samo glavu, prekidam ih, pa mi recite što vidite!

— Oči

— Njušku

— Uši

— Recite nešto o očima, njušci i ušima

— Oči su crne

— Malene
— Oči su svijetle
— Njuška je šiljasta
— Dugoljasta i oštra.
— Uši su male.
— Okrugle.
— Na njušci su male dlačice.
— To su brčići.

Potom ih upozorujem da promatraju tijelo, pa noge, rep i dlaku. Samostalnim promatranjem objekta, uz živahno učestvovanje cijelog razreda, ustanovljuje se da je: tijelo dugoljasto i valjkasto, da su noge male, tanke i da imaju na prstima čaporke (na prednjim 4 na stražnjim po 5), te da su stražnje dulje, a prednje kraće; da je rep dugačak i go; da je dlaka kratka i sive boje.

Kad smo tako sve što je važnije promatranjem utvrdili, pozovem ih da mi to redom utvrde i da još dobro pogledaju miša (model i na slici).

Sad sam sklonio i sliku i modele, pa sam pozvao učenike da izvade pribor za crtanje, modeliranje i za izrezivanje u papiru. Rad smo podijelili tako, da su u papiru izrezivale miša one učenice koje su donijele škare i papir, dok su modelirali oni učenici (-ce) koji su imali plastelin, a ostali su crtali. Razumije se, crtati su mogli i ostali, pa su to i činili.

Učenici su radili dobro raspoloženi. Svi oblici rada isticali su bitne osobitosti miša. Tako: šiljastu njušku s brčićima, dugačak rep, male nožice. Najviše su se isticale razlike u obliku tijela: kod nekojih je izgledalo kratko i naduveno, a kod drugih odveć produljeno, dok kod nekojih opet odveć uzano. Sve su to individualne izražajne razlike, vrlo poučne kako za subjektivne mogućnosti u pojedinom obliku izražaja svakog pojedinog učenika, tako isto i u njegovim stečenim predodžbama o promatranoj životinji.

Pregledao sam crteže, izreske i modele, pa sam se o njima općenito izrazio pred učenicima. Kako je od tehničkih izražajnih sredstava najvažnije crtanje (istina ne za svakog učenika, ali ipak za većinu), to sam na školskoj ploči sam nacrtao miša, pozvavši učenike da vide kako i na koji način ja to činim (ovo je potrebno da učenici, kao i kod pisma, vide gdje se započinje crtanje, kako se dalje izvodi, te kako se pri tome crtač drži.)

Ovakovo pokazivanje moglo bi se učiniti i za modeliranje, pa i za izrezivanje u papiru. Sve to ima zadaću da ispravi i uputi na pravilno držanje tijela i ruku, rukovanje sa sredstvima i izražavanje u materijalu. Pokazivanje je potrebno, ali samo, u ovom slučaju, kao popravak bitnih mana.[2])

b) Kako miš živi

Učenicima sam rekao:

— Sklonite pod klupu sav pribor za rad. Kako vidite, pogledali smo kako izgleda miš, pa smo ga i crtali (modelirali i izrezivali u papiru). Jesmo li rekli da ćemo još nešto govoriti o mišu?

— Kako živi! javlja se više učenika.
— Tako je! odobrim im.
— Da čujem što ćete vi reći! obraćam se učenicima!
— Miš živi pod podom.
— U podrumu.
— Na tavanu.
— Tako je! velim im. On tamo ima svoju kućicu. Gnijezdo. Miš i mišica nanesu slamaka, krpa i perja, da im bude toplo i meko. To oni čine koliko za sebe još više za male mišiće. Otale polaze u lov za hranom, pa kad se najedu, onda donose u gnijezdo što im je preostalo.

— Jeste li gledali kadgod miša kad izlazi iz rupe? pitam učenike.

— Jesmo! odgovaraju u zboru.
— Najprije se pokaže njuškica.
— Onda brzo šmigne. Iskoči.
— Šta onda radi kad je iskočio.
— Njuška!
— Trči okolo pa njuška.
— Miče brčićima i njuškom.
— Njemu su brčići da bolje namiriše! veli jedan učenik.

---

[2]) Neki učitelji običavaju da puste učenike crtati ili modelirati neki predmet (životinju ili bilinu) ostavljajući pred njima sliku ili model. Ima ih koji sami najprije nariše na ploči, izreže u papiru (ili modeluju) pa puste potom učenike da sami rade. Ni jedno ni drugo ne vrijedi. Naprotiv, učenike treba pustiti da se tehnički izraze na temelju stečene pretstave o promatranom predmetu i prema subjektivnim izražajnim mogućnostima. Jedino što je kod ove radne jedinke bilo pred učenicima učinjeno, bilo je rukovanje s plastikom, pošto su taj dan ovaj materijal imali učenici po prvi put u svojim rukama.

— Kad što nađe, onda griska.

— Čime? pitam.

— Zubima.

— U početku sata rekli ste da jede sir, špek, kukuruz i drugo. Što bi rekli o tom!

— Ima oštre zube.

— Tako je! pristajem! Samo mi recite još štogod ćime bi dokazali da ima oštre zube.

— On grize drvo! odgovara jedan učenik.

— Dokaži.

— On izvrti one rupe u podu i ormaru.

— Tako je! Miš ima oštre i jake zube, jer drugačije ne bi mogao gristi drvo.

— Miš je u sobi ili u podrumu! velim im ja. U to nešto hlupne? Ili izbije mačka. Što onda bude?

— Brzo šmigne u rupu.

— Što još? potičem ih.

— Ustrči kao šilo uz gredu. Za čas.

— Kako to? pitam ja.

— Lagan je.

— Dalje! govorim ja.

— Lako se hvata čaporcima za zid ili drvo.

— Odupire se nogama.

— Miš ima četiri prstića s čaporcima na prednjim nogama, a po pet na zadnjim.

— I repom! nadopunjuju drugi učenici.

— A da li on baš čeka dok neko dođe! pitam učenike.

— Ne!

— Plašljiv je!

— Sve osluškuje; vrti se.

— Vrti ušima.

— On dobro čuje.

— Tako je. Pa ipak mu se desi nesreća. Ulovi ga mačka ili mišolovka. Sad ću vam pričati pričicu o mački i mišu.

Ispričam im priču o malom mišu koji je nastradao radi tobožnjeg neposluha. Ulovila ga je mačka. (Ta se pričica nalazi i u školskim čitankama). Kod pričanja posebno ističem rad njegovih organa i antropomorfijski opisujem odnos između mišića i mišice, njegove majke.

IV. Tako smo sad govorili i o tome kako miš živi.

— Sad ćemo ponoviti i utvrditi sve što smo radili! Da čujem.

— Miš živi u rupi.

— Miš ima dugačak rep.

— On jede sir, kukuruz.

— Pazite! upozorujem učenike. Htio bih da mi pričate što smo radili od početka.

— Najprije smo govorili o mački i mišu.

— Onda smo slušali pjesmu o mački i mišu.

— Zatim, potičem učenike.

— Jedna je učenica pričala o mišu kako je upao u zdjelu mlijeka.

— I vi ste pričali o siromahu kako je kupio mačka, pa ga skupo prodao.

— Dobro je! sokolim učenike. Vidim da ste lijepo zapamtili. A što je bilo dalje.

— Crtali smo! veli jedan učenik.

— A šta smo prije toga radili?

— Gledali smo kako miš izgleda.

— Tako je! pomažem od svoje strane. Pa što smo utvrdili.

— Miš ima na glavi crne, male oči, šiljastu njušku.

— I brčiće! dopunjuje drugi.

— Tijelo mu je dugoljasto . . .

— Kakvo još! pitam.

— I valjkasto.

— Pokriven je sivom dlakom.

— Rep mu je dugačak i go.

— Stražnje su mu noge dulje od prednjih, pa može dobro skakati.

— Ima prstiće i čaporke na nogama.

— Na prednjim po četiri, na stražnjim po pet.

— Tako je! Vidim da ste dobro zapamtili što smo rekli o mišu kad smo ga promatrali.

— Recite mi što smo poslije toga radili.

— Crtali smo miša.

— A poslije toga? pitam opet.

— Govorili smo kako živi.

Učenici su na isti način kao i kod govora o izgledu miša ponovili i utvrdili sve što je uglavnom rečeno o životu njegovu.

KRSTO MIHOTIĆ (SPLIT):

TRI ČIČE KOD STAROGA MATE

(Igrokaz)

Zbiva se u školskoj dvorani III raz. osnovne škole. — Lica: čiča Mate, trgovac, njegovi glavni pomoćnici: čiča Metar, čiča Litar i čiča Kilogram. Pomoćno osoblje: Decimetar, Centimetar, Milimetar, Kilometar; Decilitar, Hektolitar; Dekagram, Gram, Kvintal, Tona i Vagon. — Svi nose u rukama mjere koje im odgovaraju imenu, ili nacrtane na papiru. — Publika su ostala školska djeca koja sjede pred njima, u klupama.

Prvi dolazi ČIČA MATE, trgovac:

Ja sam, djeco, čiča stari,
Ja prodajem mnoge stvari.
Držim robu, ulje, vino,
imam brašno vrlo fino;
igračaka, malih beba
i ostalo sve što treba.

Kod toliko posla mnogo
kad bih stigo, mili Bogo!
Pored raznih drugih sluga
najmio sam još tri druga,
tri radnika baš valjana
i po cijelom svijetu znana.
Da ih bolje upoznate, (METAR, LITAR I KILOMETAR ponovno dolaze na pozornicu)
pred sobom ih tu imate.
Oni će vam kazat bolje
kakvo im je rada polje.

Ded stupite, (okreće se pa ih sva tri stavlja preda se) ljudi moji,
pa po redu, kako koji,
ispričajte sve o sebi
da ja lažac ispo ne bi'.
Iskažite sve što znate
zašto ste kod čiča-Mate!

Istupa jedan od trojice i govori prema čiči:

Za sva svoja tri drugara
ja ti velim, brado stara,
kazaćemo sve što znamo
da ti veću počast damo.

Iza toga LITAR i KILOGRAM se povlače, a METAR zbori o sebi:

Evo metra! U dućanu
mjerim platno po tenanu.
Moja ruka svakom veli:
— Daću vama što tko želi.

Imam male djece troje
što uza me vjerno stoje.
Oni mjere kao i ja,
ako manji dijel vam prija.

Redom kako ih spominje kupe se oko njega: DECIMETAR, CENTIMETAR, MILIMETAR, KILOGRAM

Deder amo, Decimetre!
Pokaži se, Centimetre!
Brže skoči, Milimetre!
Neka vide ovi ljudi
kakova se mjera nudi!

Još i oca stara imam.
On putuje poljem, njivam;
mjeri brda i planine,
ravne ceste i doline.

Tisuć put je dug ko ja.
Kilometar svatko zna!

Nastupa LITAR — Zbiva se jednako kao kod prvog:

Tko se pićem slatkim snaži,
pravu moju mjeru traži.
Ja sam poznat svud i svima,
svaki krčmar Litar ima.

Litrom mjeri punu flašu,
Decilitrom malu čašu.
Čujte jošte! Deset Deca,
to su moja prava djeca.

I ja imam živa oca,
većeg neg' najveća boca.
Od mene je stoput veći,
a i još ću nešto reći:

Odmah ćete znat mu ime,
lako se je poznat s njime.
Svi znadete za stolitar,
on se zove Hektolitar.

Nastupa KILOGRAM. Zbiva se kao kod Litra:

Kad se hoćeš izmjeriti,
ja to moram provjeriti.
Kilogram to čini svuda,
i bez muke i bez truda.

I u mene djece ima,
uvijek radim skupa s njima:
na pazaru, u dućanu
i u svakom skoro stanu.

Poznanstvo je i tu dobro,
pa eto ga, mili pobro!
Prvi vam je Dekagram,
za sto takvih sebe dam.
Po redu je drugi Gram,
kakvih tisuć vrijedim sam.

O starijim što da velim,
ja i njih vam kazat želim.
Imam oca, babu, djeda,
Još su živi svi odreda.

Kvintal mi je ime tati,
za njeg mene stoput plati!
Za babu ćeš Tonu dati
deset puta — moraš znati!
— ko i za mog tatu što si,
pa kad platiš kući nosi!

Dok je djedo silan goso,
on vagonski tjera poso.

Svud ćeš dobit od Vagona
deset jakih baba — Tona,
il' — neka je puna šala!
— sto Kvintala.

Dolazi ponovno ČIČA-MATE, a oko njega se svi skupljaju Čiča Mate svima zahvaljuje:

Zborili ste lijepo, ljudi,
A sad hajte! Za to djelo
i na tom vam hvala budi!
slobodni ste veče cijelo.

Svi veselo pjevaju neku pjesmu i razilaze se.

II. OCJENE I PRIKAZI

Knjižnica Mladinske Matice u Ljubljani

Ova zanimljiva dječja biblioteka, koja godišnje izdaje četiri lijepo opremljene, ilustrovane knjige, radi već niz godina i dosada je imala mnogo uspjeha, za razliku od ostalih dječjih knjiga i časopisa hrvatskih, srpskih i slovenskih, u kojima je stvarni život najčešće zapostavljen, ili ako je uzet kao neutralni predmet, prikazan nevjerno, u iskonstruiranom svijetlu, koje ne postoji, Mladinska Matica ide za tim, da djecu rano suoči sa životom, da ih upozori na različite njegove anomalije, apsurdnosti i paradokse, među kojima živimo, da ne stvara u djeci lažne iluzije, koje bi mogle imati štetnog utjecaja na njihov kasniji razvoj, nego da im svijet prikaže u njegovoj pravoj slici. Stvar je diskusije, u koliko je taj stav opravdan ili nije. Novo vrijeme, kojemu smo suvremenici, izbacilo je mnogo problema, koji su dosada bili nepoznati, stavilo je odgoj pred nove mogućnosti i nove zadaće, za koje se dosada nije znalo. Dječja književnost, koja je isto toliko vezana uz odgoj, kao i uz književnost, odnosno umjetnost uopće, idući za odgojem, a ne napuštajući književnost, obogaćena modernom psihologijom, koja je dala neslućene rezultate naročito na polju dječjeg života, nalazi u suvremenoj stvarnosti jedan novi smisao i cilj, mnogo dublji i humaniji od onoga, što joj je nekada bio cilj. To treba

konstatirati i o tome je suvišna svaka diskusija. Danas je već jasno i najkonzervativnijim društvenim elementima, da se na djecu velikih gradskih tvorničkih predgrađa ne mogu odnositi i primjenjivati oni isti nazori, koji su nekada (možda opravdano, ali to ne mora biti točno) važili za svu djecu, kao citati iz evanđelja. Književnost nije i ne smije biti statičan pojam, inače gubi svoju svrhu. Strahovita pauperizacija najširih društvenih slojeva, kojoj prisustvujemo, a kojoj još uvijek ne možemo pravo sagledati posljedice, izmijenila je uvriježena i stoljećima posvećena mišljenja, koja su preko noći, u sukobu s novom stvarnošću, koja ih demantiraše, postala bezvrijedna. Nov odgoj, stvarajući novog čovjeka, traži novu književnost. Drugačiji je odnos prema uzgoju i prema dječjoj književnosti, koja je saveznik uzgoja, kod djece seljačkih roditelja (već i zbog drugog ambijenta, u kome žive), nego kod djece radničkih roditelja, a pogotovu kod djece dobro situiranih građanskih roditelja. To su sve činjenice, koje se ne smiju mimoići. Istina je da su sva djeca na svijetu jednaka, t. j. sva su u prvom redu samo i jedino djeca, ali kad vanjski faktori, izvan njihove dječje svijesti, koja ih čini djecom, ne djeluju na njih. No pošto je utjecaj tih vanjskih faktora, što dalje odmiče vrijeme i život s njim, sve snažniji, stvaraju se kod djece rano različita gledanja na život, i ta ih gledanja preudešavaju prema sebi. Ono, što ih ipak sve skupa čini djecom, a što nije bitno za odgoj, a jest za književnost, to je osjećaj za ružičastu radost fantastičnog, irealnog, pustolovnog, onog, što se ne sreće svaki dan, u čemu djeca slute crvenu nit poezije, što budi njihove uspavane zanose i pali u njima vatrene, raskošne slike mogućnosti stvaranja novog života, kidanja okova stvarnosti i jave, leta u sjajnu, dragocjenu avanturistiku podsvijesti, ne nalazi se u knjigama Mladinske Matice, koje rišu život onakav, kakav jest, s jakim moralizatorskim i odgojnim tendencijama. S toga gledišta treba prosuđivati njezine edicije, koje su više odraz i opis stvarnosti, i to njezinog ružnog i najružnijeg, kao i najljepšeg dijela u isto vrijeme, nego književnost.

Govoriti pojedinačno i opširnije o njezinim izdanjima, odvelo bi predaleko, a ne bi dalo adekvatan ekvivalenat. Svakako je to jedna ozbiljna, vrijedna knjižnica, koja je tijesno vezana sa životom, koja ima svoj određeni plan, od kojega ne odstupa, svoj cilj i svoju publiku, koja joj poznaje vrijednost.

»Barake« Adama Milkoviča, literarno najsuperiornija knjiga među njima, opisuje toplim, jednostavnim i u isto vrijeme bolnim i strašnim u svojoj bezizlaznosti, koju su baštinili od života, tonovima stvarnost i bijedu posljednjeg gradskog predgrađa za smetištem u kome žive ljudi i djeca životom nedostojnim čovjeka. Život malog radničkog dječaka, kojemu je umrla majka, a otac mu je nedužan dopao u zatvor, sa svojim sitnim sirotinjskim, dječačkim radostima i krupnim, teškim, tmurnim nedječačkim bolovima, dat je srdačno i snažno i pun je iskrenog humanizma, koji oplemenjuje i produhovljuje ovu pripovijetku. Njezin optimistički svršetak ne djeluje nevjerojatno, a sa svojom vedrom intonacijom djeluje kao olakšanje i odah na kraju dugog puta, koji je prevalio dječak do svoje relativne sreće. »Postelja gospoda Fibriha« Oskara Hudalesa prikazuje na jednostavan i popularan način, sa mnogo duhovitih izvoda, d gresija i peripetija, koje su sve vjerni odraz života i koje nigdje nisu nametljive, koliko je potrebno vremena, posla, muke, znoja, briga, suza i pregaranja, dok se napravi krevet, i u tom je nesumnjivo potpuno uspjela. Većih, znatnijih, umjetničkih kvaliteta u njoj nema. »Kresnice« je možda najinteresantnija redovna godišnja knjiga Mladinske Matice, u kojoj su okupljene različite, vrlo vrijedne bilješke iz svih područja prirodnih znanosti, ispripovijedane na zanimiv, popularan, svima pristupačan način. Za onu svrhu, kojoj gravitiraju ove publikacije Mladinske Matice, ovo je možda najvrednija knjiga, premda nema skoro nikakove veze s književnošću. Stvari, koje se nalaze u njoj, od velike su vrijednosti i mogu ih demantirati samo novi naučni pronalasci. Ta vrst knjiga za djecu udomaćena je naročito u stranim književnostima, gdje postoje cijele poučne, popularno pisane omladinske biblioteke (Njemačka i Rusija) a u posljednje vrijeme izašlo je više takovih knjiga i kod nas, naročito u Beogradu (Nolit i Zlatna knjiga). Književnost nije njima ništa dobila. Ilustracije »Baraka« (Maksim Gaspari) nisu svugdje uspjele, dok su ilustracije »Postelje gospoda Fibriha« (Slavko Pengov) likovno mnogo bolje i psihološki jasnije. Neki crteži ove posljednje knjige su malo savršenstvo svoje vrste. Život, koji zrači iz teksta ovih knjiga i njihovih ilustracija, realni je život, koji mi svi poznajemo i koji je svakoga od nas već zabolio ili razveselio, prema tome nalazimo li se na njegovu dnu ili na površini. Njihova najveća vrijednost je u toj saživljenosti sa životnom stvarnošću i njezinim opakim licem, koje nije dosta samo

opisati, nego ga treba i promijeniti. Mladinska Matica ide svojim određenim putom i zna, što hoće..

Za naše prilike Mladinska Matica nam doduše ne pruža nikakove nove direktive, jer, idući za njom, ne ćemo obogatiti izvornu dječju književnost, niti joj dati novi impulz ili nove perspektive, ali je svakako poučna kao primjer različitog gledanja na zadaću omladinske književnosti, koja je danas postala kulturni faktor, o kome se vodi računa. Talas strane književnosti, koja nas poplavljuje, iz godine u godinu je sve jači, a mi se protiv te invazije, kojoj u umjetničkom pogledu ne možemo staviti mnogo prigovora, borimo zatvaranjem očiju pred opasnošću i teoretiziranjem o našem domaćem književnom životu. Međutim taj domaći književni život nije nikako, ili bolje još uvijek nije na onoj visini, na kojoj bi morao biti. Evropa prolazi uz nas, a mi je ne osjećamo. Mjesto jedne solidne i snažne organizacije, koja će staviti izdavanje omladinskih knjiga na novu bazu, a kakovu imaju Slovenci i Srbi (i to ne jednu), kod nas umiru ili blijedo vegetiraju i stare organizacije. Dok beogradska Zlatna knjiga izdaje svake godine deset knjiga izvorne i prijevodne književnosti zaista visokog umjetničkog kvaliteta, osim nekoliko drugih manjih biblioteka, koje također izdaju ili samo domaću književnost, ili samo stranu, ili i jednu i drugu zajedno, dok u Ljubljani osim Mladinske Matice izlazi još nekoliko dječjih edicija godišnje, i skoro na sve te edicije treba objektivno svratiti pažnju, naš Hrvatski pedagoško-književni zbor ove godine ne izdaje ni jednu knjigu, dobar dio starih naklada je zamro, ne svojom krivnjom, Vasićeva Ilustrovana omladinska biblioteka, koja je donosila prijevode omladinskih klasika, ali se nije morala ograničiti samo na to, napravila je dugu pauzu, kojoj se ne zna kraj. Kako je do svega toga došlo, teško je i nezahvalno istraživati. Premda je sigurno, da tome nije uzrok samo u nehaju odgovornih uzgojnih faktora (roditelja i uzgojitelja) za napredak i razvitak naše dječje književnosti, odnosno cijele naše kulturne javnosti, naročito štampe, dnevne i periodične, koja za sve ima vremena, samo ne za dječju književnost i književnost uopće, ipak ne treba dokazivati, da se na toj strani nalazi dobar dio krivnje, za koju kasnije, u povoljnijim kulturnim prilikama, ne će nitko htjeti da ponese odgovornost. S malo dobre volje, ljubavi za predmet i objektivnog znanja moglo bi se učiniti mnogo, i vrlo mnogo. To je problem, na koji bi konačno trebalo svratiti pažnju.

Ivo Kozarčanin.

Brehm: Kako žive životinje. Izdanje »Minerve«, nakladne knjižare u Zagrebu.

Poznati stručnjak prof. dr. Nikola Fink, kustos Zoologijskoga muzeja u Zagrebu, priredio je po obradbi i po stilu pučko, a po sadržaju znanstveno izdanje glasovitoga Brehmova djela.

O samom učenjaku Alfredu Brehmu (1829.—1884.) suvišno je i govoriti; o njemu govori nekoliko njemačkih izdanja njegova zamašnoga djela i više debelih svezaka leksikonskoga formata. a isto tako i kraćih izdanja za široke slojeve. Vrijednost njegovih opažanja u životu životinja podiže baš to, što je Brehm proputovao veliki dio svijeta, proučavao život životinja i raspitivao o njemu ponajviše kako se veli, »na licu mjesta«. Kasnije su priređivači njegovih djela nadopunili njegovo djelo novim podacima, jer se, napokon, prodiranjem bijelaca i u najdalje krajeve mnogo toga izmijenilo, što je trebalo ispraviti. Tako sam nedavno čitao kao strašno poraznu činjenicu za Brehma, da on u svome djelu spominje, kako se vukovi šeću po — Zagrebu! Čudno mi je bilo, odakle je Brehm došao do toga, a kad tamo, baš prije nekoliko dana čitao sam u jednom zagrebačkom dnevniku, kako je djevojčica, unuka poznatoga hrvatskog narodnog prvaka Folnegovića, koji je stanovao u dvorcu na sadanjoj bližoj zagrebačkoj periferiji prije kojih 80 godina, donijela iz šume kraj njihova stana puno krilo — mladih vučića, na zaprepaštenje roditelja. I dalje se tu spominje, kako su noću vukovi zavijali oko te kuće, pa kako ne bi koji zimi zalutao i u sam grad! Po tomu se vidi, da je Brehm bio prije o svemu dobro informiran, negoli je nešto napisao, što bi nam se danas činilo nevjerovatnim.

U ovom su izdanju (ako i jest pučko, t. j. skraćeno, jer bi potpuno malo tko mogao nabaviti) prikazane sve životinje od najnižih (praživa) do najsavršenijih (kičmenjaka majmuna). Jasnim i zanimljivim načinom prikazan je njihov život i navike, njihov razvoj i usavršavanje. Prikazane su životinje iz svih krajeva svijeta od polova do ekvatora, od najviših vrhunaca azijskih i američkih do ledenih sibirskih i kanadskih nizina; životinje koje žive u rijekama, morima i u oceanima. Iz potpunoga Brehmova najnovijeg izdanja uzete su fotografske snimke životinja, a mnogo ih je prikazano na 16 tabla u bojama, odlične reprodukcije — kao da gledamo pred sobom žive životinje. Po-

tonje je u prvom redu bilo potrebno za one životinje, koje su iz dalekih krajeva svijeta i koje nam ne može nikakav opis tako vjerno prikazati, kao gledanje u zoološkom vrtu, a u ovom slučaju u višebojnoj ilustraciji.

Poznato je, kako je kod nas službeno propisana terminologija za zoologiju, koje treba da se drže barem svi srednjoškolski udžbenici. Bez obzira na to, što samo jedan naziv za jednu životinju znači osiromašenje jezika, kao i bez obzira na to, što je naš narod vrlo bogat nazivima za životinje (pogledajte samo u Gjurašinovim »Pticama«, koliko imena imadu Hrvati za neke ptice!), ovakovom preskučenom terminologijom stvara se zbrka, jer svatko nije stručnjak da zna latinske nazive, koji su dodani u službenom izdanju terminologije da ne bude dvojbe, na koju se životinju koje ime odnosi. Priređivač je u tom htio da bude praktičan, pa je uz hrvatski naziv dodao još i srpski i slovenački, a u posebnom pregledu i znanstvene latinske termine.

Za naše školske knjižnice i za učitelje ovo je djelo od velike vrijednosti, jer će učitelj u njima naći mnogo toga. što će mu dobro doći u školskoj praksi. Zato bi bilo dobro da se nabavi. Može se nabaviti preko svake knjižare.

Ž. Š.

Dodatak uredništva k članku Saliha Ljubunčića: »Pedologija«. U I. i II. svesci izišao je pomenuti članak, koji uredništvo sa svoje strane nadopunjuje ovim konstatacijama:

Ad str. 8.: Pisac je pregledao, da se otvaranjem III. i IV. godišta na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu predavala i eksperimentalna pedagogija i pedologija. Predavač je bio dr. F. H. Mandić. Predavanja sama, a i pohodi u Domu defektne djece u Sudbenom stolu i u popravilištu u Glini, dali su poticaja za pedološka i eksperimentalna istraživanja, koja su kasnije vršena po pok. M. Filajdiću, Demarinu, Köhleru, Škalku i drugim slušačima V. pedag. škole. Prema tomu, pisci pedoloških studija u zagrebačkom »Napretku« nisu se javljali spontano, sami od sebe, a isto tako nije kolo zagrebačkih radnika samo idejno naučno povezano (ad str. 11., ibidem.), jer i pok. Filajdić lojalno priznaje u »Napretku« (br. 1—2 g. 1930., str. 35): »Ivan Filipović, klub slušača Više pedag. škole u Zagrebu, razredio je posao oko eksperimentalnog proučavanja djece u zagrebačkim osnovnim školama među 12 članova pedo-

loške sekcije. Sekcija je imala 4 skupine. U svakoj od njih bio je po jedan slušač osmoga semestra pročelnikom. Čitava je sekcija dobila direktivu za rad od prof. pedag. škole. predavača pedologije kao zasebnog predmeta u rečenoj školi, poznatog eksperimentalnog pedagoga dra Franje H. Mandića. Uputio nas je u najpotrebnije stvari bez kojih se taj posao ne bi mogao da izradi.«. Dakle, kao što je beogradsko kolo pokazivalo na »personalno vodstvo« prof. dra Br. Krstića, a ljubljansko prof. dra Karela Osvalda, tako je i zagrebačko povedeno inicijativom dra F. H. Mandića. Slušači svih viših godišta Pedag. škole su nekoje eksperimentalne pedološke radove najprije čitali i dotjerivali pod satom predavača, prof. Mandića, a onda istom štampali. Prof. dr. Mandić je bio, uostalom, prvi, koji je u nas pisao o naučnom pedološkom radu (»Prinos poznavanja duševnog razvitka škol. djeteta«), ali je taj rad izišao prije 1919. god.

Isto tako konstatiramo, da je izostavljen rad prof. Zvonimira Köhlera »Što bi htjela da postanu djeca zagrebačkih osnovnih škola«, koji je štampan u »Savremenoj školi« god. 1930., br. 3., str. 117—123 i br. 4. str. 143—152.

III. SITNE VIJESTI

Križanke (ukrštene riječi) u američkim školama. Školske vlasti u državi Ohio, USA, obligatno su uvele u osnovne škole, počevši od 3. razreda, rješavanje križanka » — kao vježbanje oštroumnosti! Ali — u istoj državi iznosio je državni doprinos za škole u g. 1935. 33 i pol mil. dolara, a u 1936 godini popeo se na 45 mil. dolara!

U **Francuskoj** odredio je ministar prosvjete Jean Lay da se svi razredi koji imadu više od 35 učenika, moraju razdijeliti i osnovati novi razred. No, uza sve to trebalo je za osnovne škole tek 2800 novih učiteljskih sila, a to dokazuje, kako je u tamošnjim školama povoljno stanje u pogledu broja učenika u pojedinim razredima.

U **Njemačkoj**, kako javlja Nationalsozialistische Beamtenzeitung, zabranjeno je članovima nacionalsocijalističke stranke, a isto tako i članovima »Saveza njemačkih činovnika« (»Reichsbund der deutschen Beamten«), da učestvuju u propagandi vještački stvorenih jezika (esperanta). — Po naredbi tamošnjega ministra prosvjete ima se, počevši od 1937 godine, učiti u srednjim školama u prvom redu engleski jezik.

U **Braziliji ostaje** izvan škole, kako to konstatira član Narodnog uzgojnog savjeta Isaias Alves, oko 7 mil. brazilijanske djece u dobi od 7 do 14 godina, jer nema dosta ni škola ni nastavnika. Osim toga, tamo ima premalo kvalificiranih učitelja.

Finska je imala g. 1918. (t. j. kad se oslobodila) 6.768 učiteljskih sila, 228 000 učenika, a danas broji 12.768 učiteljskih sila i 390.000 učenika. U 18 godina samostalnosti brojevi su se skoro udvostručili!

U **Francuskoj** biće za vrijeme Internacionalne izložbe, koja se priređuje tamo u g. 1937, i Internacionalni kongres osnovne nastave i pučkoga prosvjećivanja (»Congrès International de l'Enseignement Primaire et de l'Education Populaire«). Taj se kongres održaje od 23. do 30. jula, a organi-

zira ga Narodni sindikat javnih učitelja i učiteljica Francuske i kolonija. U počasnom predsjedništvu kongresa predsjednikom je Ministar predsjednik g. Leon Blum, a među potpredsjednicima i Ministar prosvjete g. Jean Zay. Predsjednik Odbora za organizaciju je g. Andrè Delmas, glavni tajnik Sindikata narodnih učitelja. U slijedećem broju ćemo donijeti program kongresa, prema pozivu koji je upućen uredniku »Savr. škole«.

U Čehoslovačkoj odlučila je vlada da uvrsti u budget za 1937 godinu svotu od 150 mil. čk za izravnanje učiteljskih plaća, koje su koncem 1932 snižene za 3 do 15%. To je bilo potrebno, jer je češka kruna, kako znamo, devalvirana.

Vlada je zabranila učestvovanje na kongresima u inozemstvu, ako imadu politički karakter. Dozvolu daju školski nadzornici.

U Rusiji skučena je sada funkcija koju je dosad imao Komitet učenika u vidu kontrole nad uzgajanjem, koje su vršili učitelji.

U Poljskoj raste broj školskih obveznika, a u isto vrijeme vlada nestašica učiteljskih lica i školskih prostorija. Početkom ove školske godine broj školskih obveznika porastao je za 127.000 i popeo se do 5,727.000, a školu polazi 4,650.000 djece; dakle, preko 1 milijuna ostaje izvan škole. Dolazi napokon do paradoksa (kao i kod nas): mnogo neuškolane djece i mnogo nenamještenih mladih učitelja.

U Madžarskoj stoji državu jedan učenik srednje škole 222 pengö, a učenik osnovne škole 50 pengö.

U Italiji povećane su plaće učiteljima sa 1 oktobrom 1936 godine za 8%. Ali: prije toga bile su dvaput reducirane (1930 godine za 12%, 1934. od 6—12%).

U Bugarskoj osnovalo je Ministarstvo prosvjete posebni učiteljski seminar u selu Dupnici. Tomu je seminaru svrha da se budući učitelji mogu već za svojih studija uživjeti u seljačku sredinu, gdje će biti mjesto njihova djelovanja.

U Engleskoj, u Oxfordu, održan je od 7.—17. augusta V. internacionalni Montessori-kongres. Došlo je onamo 150 reprezentanata iz 20 evropskih i prekomorskih zemalja. Didaktički dio kongresa bio je podijeljen na dvije radne zajednice; u jednoj su bili početnici, a u drugoj napredniji. Glavni zadatak tih zajednica bio je da što bolje upoznaju Montessori-metodu, a na samom kongresu raspravljala se tema »Položaj djeteta u društvu« (»Childs place in society«). Predavala je sama M. Montessori, a iza toga je slijedila slobodna diskusija. Među ostalim predavanjima bila je najinteresantnija (i najaktuelnija nažalost!) tema prof. Rasmussena iz Kopenhagena: »Dijete i rat«.

»SAVREMENA ŠKOLA«

počinje brojem, koji izlazi 1-II-1937, svoje

XI. GODIŠTE.

U ovomu će svojem drugom desetgodištu izlaziti

u većem formatu,

ali će i dalje donositi pretežnim dijelom članke koji će obrađivati **teme iz praktične pedagogije.**

Na kraju prvoga desetgodišta zahvaljujemo svima suradnicima i pretplatnicima; molimo **prve, da i dalje svojom suradnjim podupru list, a druge, da pretplatom omoguće njegovo uredno izlaženje.** Znamo da su prilike teške, jer ni škole ni učitelji ne raspolažu uvijek sa dosta financijalnih sredstava, ali u isto vrijeme molimo i to, da se i nas ispriča, ako časopis nije svagda na vrijeme stizao. Nadamo se da će to pretplatnici uzeti u obzir i da će ubuduće urednim podmirivanjem pretplate omogućiti uredno izlaženje časopisa!

O PJEVANJU I O NOTAMA

1. Što se bilježi notama

Đaci rado pjevaju, ali treba da i lijepo pjevaju. Kako se lijepo pjeva, nauče od drugih kod kuće i u školi. Kad svi đaci pjevaju složno, kada kod pjevanja ne viču, kad jasno i razgovjetno izgovore svaku riječ, milina je slušati. Isto je tako lijepo slušati seljake kad pjevaju u polju, na svadbi ili u crkvi, a i pjevačka društva. I u školi čine svaki razred pjevačko društvo, samo što đaci obično ne pjevaju s nota kao odrasli pjevači. I to je lijepo, ali ipak nam note mnogo pomažu kod pjevanja. Evo u čemu:

Svaka pjesma ima svoj n a p j e v (melodiju), koji se sastoji od g l a s o v a (zvukova tonova). Glasovi nisu jednaki, nego se razlikuju: po v i s i n i, jer su jedni dublji ili niži, drugi viši (zapjevajte koju pjesmu, pa ćete osjetiti, kako se glasovi njezina napjeva čas dižu, čas spuštaju); po t r a j a n j u, jer jedne glasove u jednoj te istoj pjesmi otegnemo, druge pjevamo kraće; po j a č i n i, jer možemo neku pjesmu pjevati jače, glasnije, iz svega grla, a drugu tiše (a tako isto možemo neke dijelove pjesme pjevati glasnije, druge tiše); po b o j i, jer je drukčiji glas dječaka, drukčiji glas djevojčice ili odraslog čovjeka, drukčiji glas tambure, trube ili trublje; velimo: svaki glas ili instrumenat ima svoju boju. V i s i n u i t r a j a n j e g l a s o v a m o ž e m o t o č n o z a b i l j e ž i t i n o t a m a. Drugim riječima: n o t a m a m o ž e m o z a b i l j e ž i t i n a p j e v s v a k e p j e s m e. Jačinu glasova bilježimo također posebnim oznakama. Tko dobro umije čitati note i po njima pjevati ili svirati, može lako sam naučiti svaku pjesmu upravo tako, kako onaj koji umije čitati, može naučiti riječi pjesme. A tko pozna i znakove kojima se označuje jačina glasa i kako se ta jačina mijenja, pa tko još nauči, kako se kod pjevanja pravilno i lijepo izgovaraju riječi pjesme, taj će i lijepo pjevati.

2. Kako nastaje glas i zvuk

Ako dirnemo na tamburi ili klaviru kakovim tvrđim predmetom koju žicu, onda ćemo čuti zvuk. Pogledamo li žicu, lako ćemo opaziti, kako se ona uznemirila, kako t i t r a. Osobito se jasno razabire titranje kod dugačke ili debele žice (na pr. na berdetu kod tambura ili kod krajnjih lijevih žica na klaviru). Žica poslije toga sve slabije titra, ali i sve slabije zuji, svira, a kad se posvema umiri, ne čujemo više zvuka.

Z v u k n a s t a j e t i t r a n j e m ž i c e. Od žice zatitra uzduh, od uzduha bubnjić u našemu uhu, a od bubnjića se titranje prenosi sve do slušnoga živca u uhu, koji vodi do jednoga dijela u mozgu, i mi osjetimo (čujemo) zvuk. Slično zatitra

žica na guslama ili violini kad po njoj povučemo gudalom, jezičac u usnoj harmonici kad u nju duvamo, zvono kad u nj udari bat, uzduh u fruli, trublji, kad spretno u njih duvamo, itd. Tako zatitraju i glasne žice (glasnice) u našemu grlu kad se između njih protisne uzduh iz grudne šupljine, pa stvore zvuk koji u ustima postane glas. Na dugačkoj žici tambure možemo motriti kako ona pravilno titra; zato je i njezin zvuk lijep, baš kao i zvuk violine, trublje, frule, svirale, zvona i čovječji glas. Dakle: lijep zvuk ili glas nastaje samo pravilnim titranjem. Udarimo li po daski ili po napuknutom loncu, nastaje štropot; udari li grom, nastaje prasak i grmljavina; duva li vjetar kroz granje, nastaje šum i zvižduk: sve ovo nastaje nepravilnim titranjem i nije nam ugodno.

Ako napjev ili melodiju izvodi čovječje grlo, koje ju obično poveže lijepim riječima pjesme, onda takovu glazbu ili muziku zovemo pjevanje, pjevačka glazba ili muzika (po latinskoj riječi »voks« zove se i »vokalna muzika«). Ako se napjev samo svira, onda se zove sviranje ili svirača muzika (po latinskoj riječi »instrumenat«, t. j. nastroj za sviranje, zove se i »instrumentalna muzika«).

3. Kako bilježimo tonove

Naš je narod od davnine gajio pjevanje, a tako i drugi narodi ali svaki na svoj način. Zato se naše narodne popijevke razlikuju od popijevaka drugih naroda ne samo po jeziku, nego i po melodiji i po drugim osebinama. Isto je tako i kod naših narodnih svirača. Mi imamo, dakle, i svoju narodnu glazbu ili muziku, kao što imamo i svoje narodne pjesme, priče, običaje, nošnju, vjerovanja itd.; ukratko velimo, da imamo svoju narodnu prosvjećenost ili kulturu a muzika je samo dio te naše narodne kulture.

Rekli smo da se naše narodne popijevke odlikuju posebnim našim narodnim melodijama.

Što je to melodija: Ako pjevamo ili slušamo koju popijevku, primjećujemo da se u njoj nižu tonovi različite visine i trajanja i da se izmijenjuju tako, da ih je ugodno slušati. Takav lijep poredaj tonova, koji su različite visine i trajanja, zovemo melodija.

Melodije uči dijete od majke i od starijih, učenici od učitelja, uopće jedan od drugoga slušanjem. Tako je i naš narod sačuvao mnoge melodije iz pradavnih vremena usmenom predajom (tradicijom). Danas je takove melodije lakše sačuvati, jer se može notama zabilježiti i visina tonova i njihovo trajanje.

Kako se bilježi visina i trajanje tonova. Tonovi se bilježe posebnim znakovima koje zovemo »note«. Note bilježimo na 5 vodoravnih usporednih crta, koje zovemo »crtovlje«.

5 _____
4 _____
3 _____
2 _____
1 _____

Između tih 5 crta imademo 4 prostora, pa note, koje imadu oblik ispunjene ili prazne elipse (● ili ○), stavljamo i na crte i među crte. Čim nota stoji više na crtovlju (računajući odozdo prema gore), označuje viši ton.

4. Čitanje nota

Osmica ili oktava i muzički alfabet. U glazbi ili muzici upotrebljava se oko 100 tonova, pa kako svaki ton treba da ima svoje ime, trebali bi oko 100 posebnih naziva za tonove. Međutim, ako sviramo tonove po redu, odmah ćemo primjetiti, da se svaki ton podudara sa tonom koji je za njim osmi po redu, tj. tako dobivamo nizove od 7 tonova. (Slično kao u razdiobi godine na nedjelje): Velimo: Svaki se ton ponavlja u osmom tonu ili u svojoj osmici (oktavi). Tih sedam tonova bilježimo slovima, koja su uzeta iz latinske abecede (alfabeta), uz neke preinake:

Latinska abeceda: a, (b), c, d, e, f, g, h,
Muzički alfabet: C, D, E, F, G, A, H.
I II III IV V VI VII

Osmi ton zove se, dakle, kao i prvi ton, tj. opet c; deveti kao i drugi, tj. d, itd. Takav niz od 7 tonova koji slijede po redu od c do slijedećeg osmog tona c, zovemo osmica ili oktava. Sa svakim novim osmim početnim tonom dobivamo novu oktavu; oktava imade, dakle, više, a svaka ima svoje ime: po muzičkom alfabetu i po oktavi u koju pripadaju.

G-ključ. Tonova ima oko 100, pa je nemoguće da se svi zabilježe na 5 crta i u 4 prostora između crta (1 se još može zabilježiti ispod crta, a 1 iznad crta). Zato se pomažemo još i pomoćnim crtama i ključevima. Ženski i dječački glasovi pjevaju note koje se bilježe guslenim ili violinskim ključem (jer te note sviraju i svirači violine). Taj ključ ima ovaj oblik:

Zavinut je na 2 crti i na toj se crti sada nalazi nota g. Zato se taj ključ zove i G-ključ. Napišimo sad na crtovlju note po redu prema gore i prema dolje, počevši od g.

Vidimo, da neke note dolaze dvaput (g_1 i g_2, f_1 i f_2, d_1 i d_2). Sad ćete se lako dosjetiti, zašto smo ovdje uz imena svih nota stavili one brojke 1 ili 2; svaka nota obilježena sa »2« viša je za oktavu od istoimene note obilježene sa »1«.

Najlakše ćete upamtiti imena ovih nota, ako naučite note na crtama, zatim one između crta, te napokon notu ispod crtovlja i iznad crtovlja:

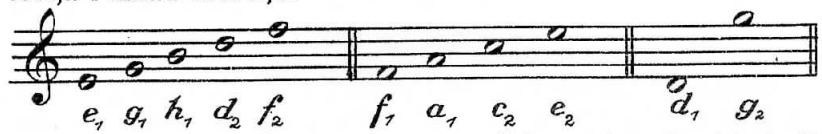

Pomoćne crte. Da uzmognemo zabilježiti još niže i još više tonove u G-ključu, služimo se pomoćnim crtama. Te pomoćne crte nijesu ništa drugo negoli dijelovi proširenog crtovlja:

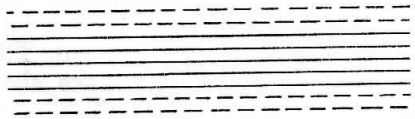

Evo nota napisanih pomoću tih pomoćnih crta:

Ispod crtovlja:

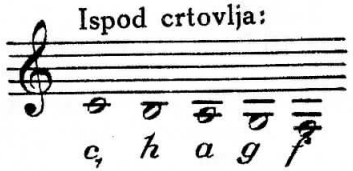

Iznad crtovlja:

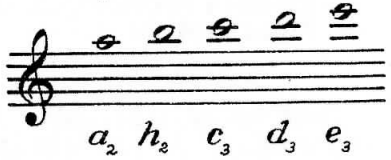

Ove note iznad crtovlja neće vam, doduše, trebati kod pjevanja, ali je dobro da ih znate, jer često dolaze kod sviranja.

Ako sad napišemo redom sve note koje smo upoznali, od najdubljih do najviših, dobivamo niz glasova koji pripadaju u više oktava. Kako se te oktave zovu, zabilježeno je ispod nota.

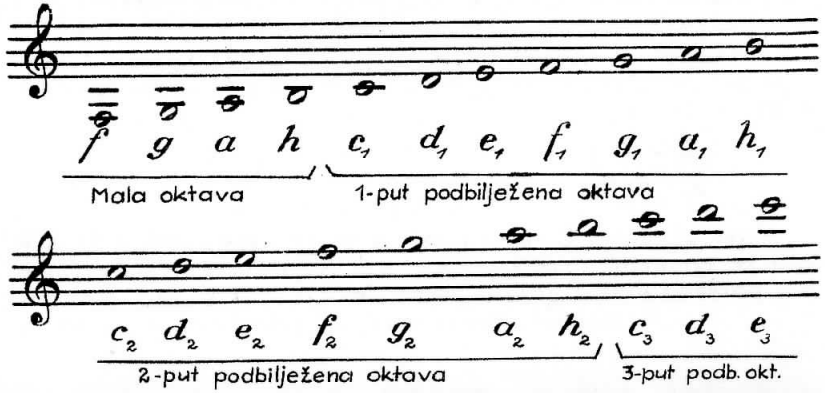

5. Note po trajanju

Različito trajanje tonova bilježi se različitim oblicima nota. Trajanje obilježujemo »udarcima«, na pr. olovke po stolu; udarci moraju biti u jednakim razmacima (kao kod udara njihalica ure na zidu).

Jasno je da će kod pjesme koja se brže pjeva, i udarci biti brži, ali ipak vazda u jednakim vremenskim razmacima.

Cijela nota traje 4 udarca:

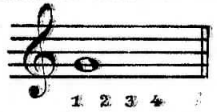

Polovica note (polovnjača) traje za polovicu manje, dakle 2 udarca:

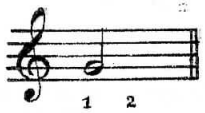

Ovdje vidimo, da polovica note ima isti oblik kao i cijela nota, samo joj se doda još jedan uspravan potezić odozgo, a može se staviti i oodzdo. Prema tome, dok jedni pjevaju jednu cijelu notu, mogu drugi otpjevati dvije polovice, jer je

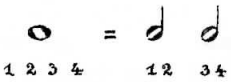

Četvrtina note traje samo jedan udarac; četiri četvrtine, dakle, traju toliko, koliko jedna cijela nota. Četvrtine se bilježe ovalnom tačkom i potezom odozgo (ili odozdo):

Osmine dolaze dvije na jedan udarac:

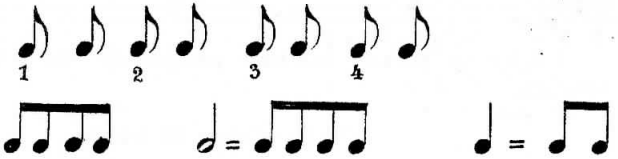

Dakle:

Pišu se kao i četvrtine, samo odozgo (ili odozdo) dobiju zastavicu ili se, ako ih ima više, spoje »rebrom«.

Šestnaestine dolaze četiri na jedan udarac:

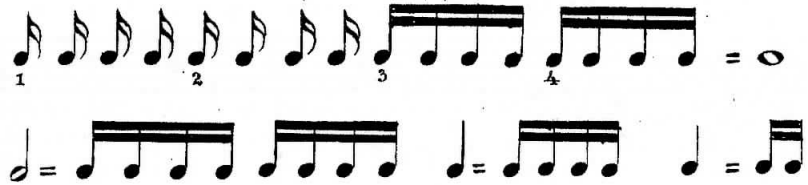

Pregled svih nota načinićemo ovako:

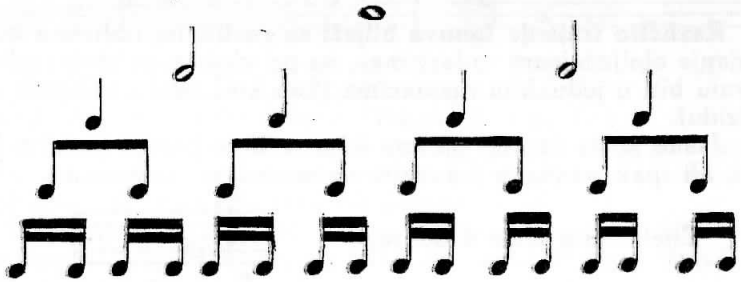

Note s točkom: Mjesto da pišemo: 𝅗𝅥 𝅘𝅥 , pišemo: 𝅗𝅥.

Isto tako: 𝅗𝅥 𝅘𝅥 = 𝅗𝅥. 𝅗𝅥 𝅘𝅥𝅮 = 𝅗𝅥. 𝅘𝅥𝅮 𝅘𝅥𝅯 = 𝅘𝅥. itd.

Iz toga slijedi pravilo: T o č k a i z a n o t e p r o d u l j u j e v r i j e d n o s t (t r a j a n j e) z a p o l o v i c u. Znak kojim vežemo dvije note, zovemo »s p o j k a« (»l i g a t u r a«).

6. Stanke ili pauze

Stanke (pauze) znače da na njihovu mjestu prestanemo pjevati ili svirati. Za svako trajanje note ima i jednaka vrijednost trajanja pauze.

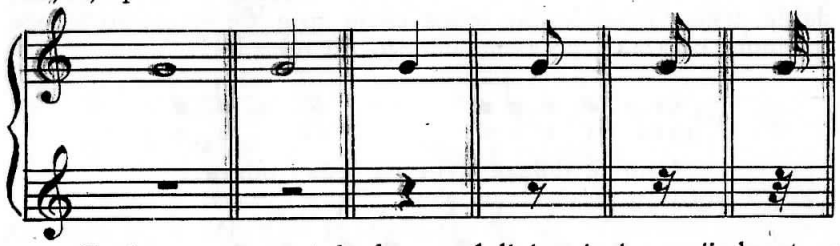

Točka uz pauzu također produljuje njezinu vrijednost za polovicu.

7. Ljestvice ili skale

U svakoj osmici ili oktavi kojoj dodamo i osmi ton, miču se tonovi jedan za drugim kao da se penjemo po ljestvama. Takav niz od 8 tonova koji idu prirodnim redom, zovemo l j e s t v i c a i l i s k a l a.

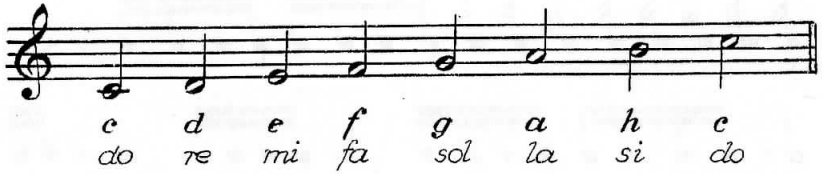

Ova se skala zove »o s n o v n a s k a l a«, jer se od nje mogu izvesti sve druge skale. Ujedno se zove i »d i a t o n s k a«, jer se u njoj nižu tonovi po prirodnom redu, bez ikakovih preinaka.

Kod pjevanja nam je zgodnije uzeti donje nazive za tonove, koje je uveo u X stoljeću talijanski monah G v i d o A r e t i n s k i. On je te nazive uzeo iz početnih slogova stihova svečane pjesme (himne) sv. Ivanu, zaštitniku grla. Svaki stih počeo je jednim tonom više, pa je dobio ove slogove: u t, r e, m i, f a, s o l, l a, s i. Tomu je on dodao kao osmi slog opet »ut«, a kasnije su mjesto »ut« uveli »do«, jer se lakše izgovara, dakle: d o, r e, m i, f a, s o l, l a, s i, (d o). Takav način čitanja nota zove se »s o l m i z a c i j a«. Solmizacija je vrlo zgodna za vježbanje melodija bez riječi.

8. Intervali ili razmaci

U ljestvicama je između svaka dva susjedna tona razmak ili interval koji zovemo s e k u n d a. Ali svi razmaci između dva susjedna tona prirodne pa i drugih ljestvica, nijesu jednaki. Između nekih intervala možemo umetnuti još jedan ton. Velimo da je između takova dva susjedna tona i n t e r v a l o d c i j e l o g t o n a (jer se sastoji od dva polutona). Ako u interval između dva susjedna tona ne možemo više umetnuti nikakav upotrebljiv ton, onda takav interval zovemo: i n t e r v a l o d p o l t o n a. Najbolje se to vidi na klaviaturi klavira, harmonija ili orgulja (na slici je označen interval od cijeloga tona sa »1«, a od pol tona sa ½):

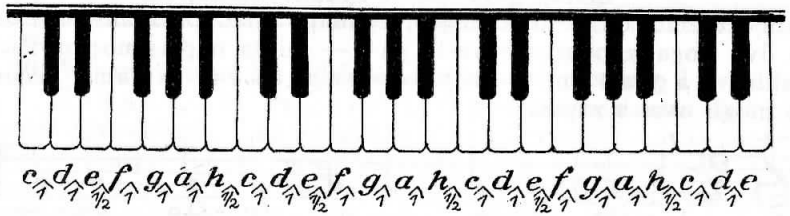

Dakle: Između c—d, d—e, f—g, g—a, a—h je interval od 1 tona.

Između e—f, h—c je interval od ½ tona.

Ako napišemo diatonsku prirodnu ljestvicu, koja počinje sa C, dolazi interval od ½ tona, tj. m a l a s e k u n d a između III—IV i VII—VIII stepena. Svi ostali intervali su od cijelog tona, tj. v e l i k e s e k u n d e. Takova ljestvica zove se C - d u r l j e s t v i c a.

Ako su intervali c—d, d—e ... itd., onda moramo zvati intervalom i to, kad dvaput uzastopce zapjevamo ili otsviramo isti ton. Takvi se intervali zovu p r i m e. Prime su dakle: c—c, d—d, e—e, f—f ...

Prehodnica ili vodica. Kad pjevamo C-dur skalu pa stanemo kod VII. tona (**h** ili **si**), osjećamo kako nas nešto vuče ili vodi k VIII. tonu. Taj VII. ton zovemo »prehodnica« ili »vodica«, jer nas vodi do VIII. tona.

Ostali intervali. Kad se jedan te isti ton ponavlja, zove se takav interval prima, na pr. c_1—c_1; interval između prvoga i drugoga tona zove se sekunda; između prvoga i trećega tona — terca; između prvoga i četvrtoga tona kvarta, i tako redom dalje: kvinta (1—5), seksta (1—6), septima (1—7), oktava (1—8). Dakle:

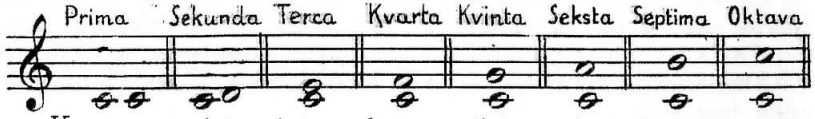

Kao osnovni ton intervala može biti svaki ton, tj. intervali mogu se postaviti na svaki ton. Na pr.

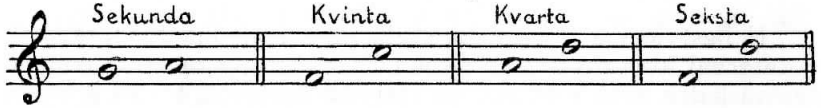

Ako tonovi zvuče jedan za drugim (kao ovdje!), onda su to melodijski intervali; ako zvuče istovremeno, onda su to harmonijski intervali (takovi su intervali kod dvoglasnog pjevanja).

9. O taktu (mjeri)

Kad lijepo govorimo, na pr., ovaj stih iz narodne pjesme:

Lístaj, góro, lístaj Frúško díčna!

zamjećujemo, da po dva sloga pripadaju zajedno. Svaki prvi od ta dva sloga izgovaramo nešto jače — mi ga naglasimo; prvi je, dakle, naglašen, a drugi nenaglašen. Notama bismo to mogli ovako zapisati:

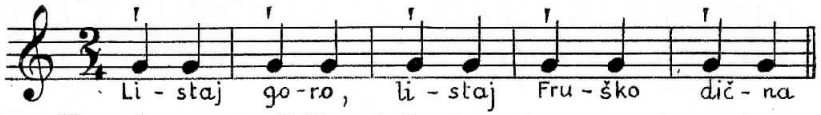

U svakom su odjeljku dvije četvrtine; prva je naglašena ('), a druga nenaglašena. Takvo razdjeljenje melodije na manje dijelove zovemo takt ili mjera. Ova je mjera dvodjelna ili dvodobna, a zove se »dvočetvrtinska«, jer ima dva jednaka dijela (dobe), svaki od jedne četvrtine. Bilježi se razlomkom $^2/_4$. Brojnik toga razlomka označuje: koliko nota dolazi u svaki takt, a nazivnik: kakova je vrijednost (trajanje) tih nota.

Taktiranje. Da tačno otpjevamo neku pjesmu, treba da nam netko daje znak, da pomenute dijelove takta svi jednako otpjevamo, t. j. da počnemo svi u isti mah i da svaku notu svi jednako dugo pjevamo. Takav ravnalac pjevačkog ili sviračkog zbora (hora) zove se dirigent. On daje pjevačima znakove pokretima ruke; on dirigira. Svatko može i sam sebi davati kod pjevanja takt, tj. taktirati (mahati rukom ili kuckati olovkom po klupi). Dvočetvrtinski takt daje se ovako:

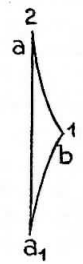

$^2/_4$ ili $^2/_2$ mjera taktira se ovako: Prije negoli se počne taktirati, načini se tzv. **pripravna kretnja,** tako da se ruka malo uzdigne (do **a**). Na »jedan« ruka načini kretnju **a**—$\mathbf{a_1}$ i **odmah** odatle odskoči (kao lopta od zemlje) do **b**; to je vremenska jedinica »1«; na »dva« ruka se digne od **1** do **2.** Kretnje treba da su dosta brze, pa i u polaganom tempu; ruka se zadržava koliko treba za tempo, kod mjesta **»1«** i **»2«,** itd. ponovo do **»1«** — **»2«.**

Brojimo: jedan — dva (ili još tačnije: »prva — druga«, jer tada imamo riječi jednakog trajanja).

Među dvodjelne mjere pripada još dvopolovinska mjera, u kojoj na svaki udarac dolazi jedna polovina note. Bilježi se razlomkom $^2/_2$.

Mjesto četvrtinaka u $^2/_4$ taktu, odnosno mjesto polovinaka i u $^2/_2$ taktu mogu doći i note drugih vrijednosti, ali tako da njihov zboj (suma) u svakom taktu bude $^2/_4$, odnosno $^2/_2$. Jasnije se to vidi na ovom primjeru:

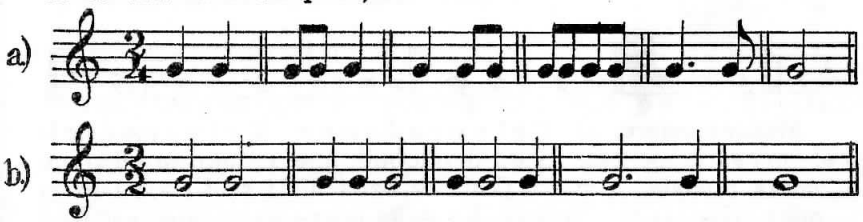

10. Vezano (legato) i odsječeno (stakato) pjevanje i sviranje

Vezano ili legato zovemo takova mjesta kod pjevanja ili sviranja, kad vežemo po dva ili više tonova zajedno. To se označi lûkom iznad ili ispod nota. Obrnuto od toga je odsječeno ili stakato, tj. kad svaku notu pjevamo ili sviramo odsječeno, tako da svakoj oduzmemo nešto od njezina trajanja. Stakato se označuje tačkom iznad note. Na pr.:

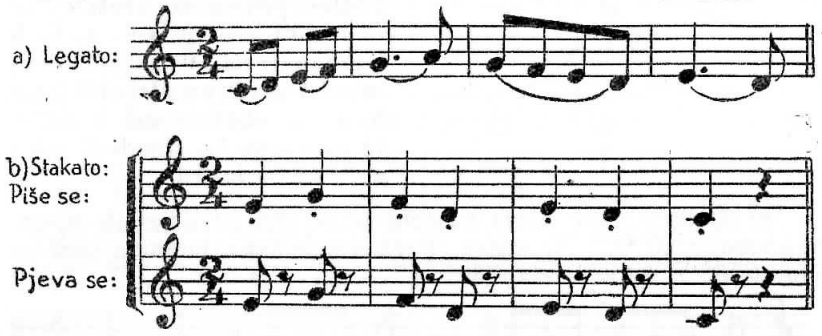

Trodobne (trodjelne) mjere imadu u svakome taktu tri vremenske jedinice (tri dobe), od kojih je prva naglašena, a druge dvije nenaglašene. Vremenske jedinice mogu da budu četvrtine, osmine ili polovine, pa imamo prema tome: $^3/_4$, $^3/_8$ ili $^3/_2$ takt ili mjeru. Taktiraju se ovako:

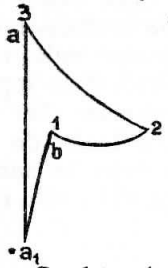

$^3/_4$, $^3/_8$ **ili** $^3/_2$ **mjera taktira se ovako:** Poslije **pripravne kretnje** (koja vazda treba da traje kao i sve druge vremenske jedinice $^3/_4$ takta) ruka se naglo spusti od **a** do $\mathbf{a}_1$ i **odmah** odskoči do **b**; to je vremenska jedinica »1«; na »**dva**« ruka se pomakne do »**2**«, a na »**tri**« do »**3**«. Sve tri kretnje treba da jednako traju.

Svaki takt, razumije se, ne mora da bude ispunjen samim četvrtinama, osminama, odnosno polovinama, nego notama jednake ukupne vrijednosti. Dakle:

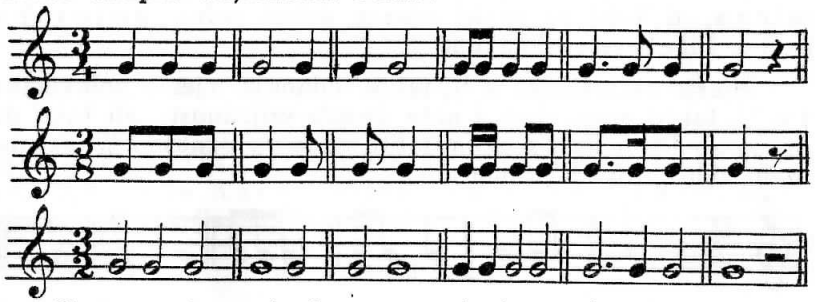

Složene mjere. a) Četverodobne (četverodjelne) mjere postale su od dvodobnih mjera; tako je od dviju $^2/_4$ mjera postala $^4/_4$ mjera (koja se označuje i sa C) a od dviju $^2/_2$ mjera postala je $^4/_2$ mjera. Te dvije mjere su najobičnije. Kod četverodjelnih mjera naglašena je prva vremenska jedinica jače, a treća slabije.

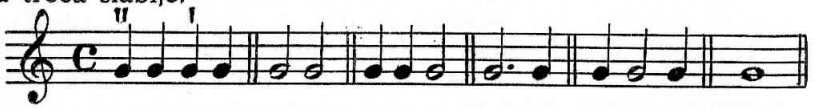

Taktiraju se:

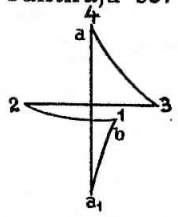

$^4/_4$ **mjera taktira se ovako:** Poslije **pripravne kretnje** ruka načini kretnju **a — $\mathbf{a}_1$ — b (»jedan«);** na »**dva**« pomakne se od **1** do **2**, na »**tri**« od **2** do **3**, a na »**četiri**« od **3** do **4**, te se nastavlja slijedeći takt: **a — $\mathbf{a}_1$ — b**, itd.

b) Šesterodjelne mjere nastale su od dviju trodjelnih mjera. Najobičnije su $^6/_8$ i $^6/_4$ mjera. Prva vremenska jedinica jače je naglašena, a četvrta slabije.

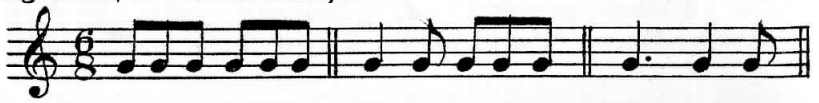

11. Dur — skale

Dur-skalu možemo početi bilo kojim tonom, ali mora da ima intervale od $^1/_2$ tona od III na IV stepeh i od VII na VIII; ostalo su intervali od cijelog tona. Počnemo li skalu sa V stepenom:

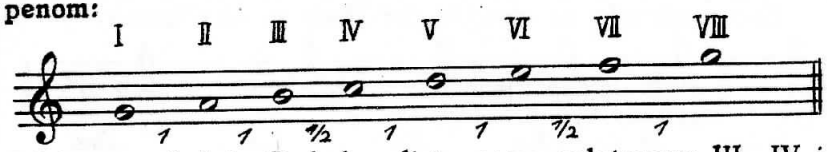

dobili smo, doduše G-skalu, ali ta nema polutonove III—IV i VII—VIII. Da dobijemo G-dur skalu, moramo VII stepen povisiti za pol tona ovako:

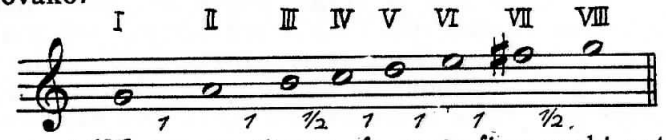

Sad više ovaj VII. ton ne čitamo »f«, nego fis«; svaki put kad povisimo tim znakom, koji se zove povisilica, neki ton, dodajemo njegovu imenu —is; dakle: cis, dis, eis, fis, ais, gis, his. Ali da ne moramo u nekoj pjesmi koja je u G-duru, neprestano pisati povisilicu ispred »f«, jednostavno napišemo na početku pjesme taj predznak ovako:

Ako nam gdje opet ustreba »f«, napišemo povratilicu: ♮. Na pr.:

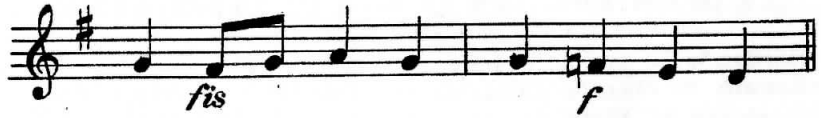

Na sličan način dobiju se dur-skale, koje počinju sa D, A, E, H, Fis. Ovo njihovih predznaka:

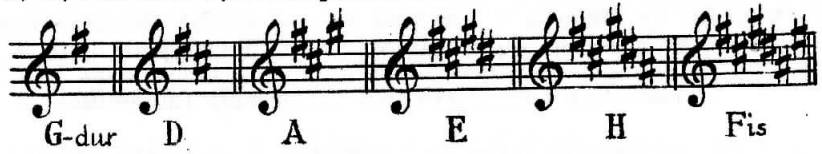

Ako hoćemo da postavimo dur-skalu na F, moramo IV stepen sniziti, tako da stavimo preda nj snizilicu ♭.

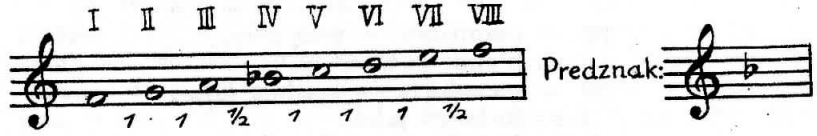

Ton »h« čitamo sada »hes«, tj. dodamo nastavak —**es** (slično za ton c — **ces**, d — **des**, e — **es**, f — **fes**, g — **ges**, a — **as**). Pamti: Mjesto »**hes**« veli se i »**b**«.

Ako nam u pjesmi koja je u F-duru, treba »h«, stavimo preda nj p o v r a t i l i c u.

Evo predznaka za običnije dur-skale za šnizilicama:

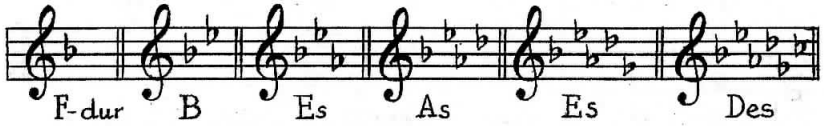

12. Tempo ili mah

Tempo ili mah je brzina kojom se pjeva neka pjesma. Uglavnom razlikujemo četiri vrsti tempa: polagani, umjereni, brzi i vrlo brzi. »Tempo« je oznaka koju upotrebljavaju svi narodi (»međunarodna oznaka«), a isto tako su za različite vrsti tempa uobičajene međunarodne riječi. Evo najobičnijih:

Z a p o l a g a n i t e m p o :
Lento = sporo
Largo = široko, razvlačito
Grave = teško
Adagio (čitaj: Adađo = otežući

Z a u m j e r e n i t e m p o :
Andante = polagano
Sostenuto = suzdržavajući
Moderato = umjereno

Z a b r z i t e m p o :
Allegro = brzo, veselo
Animato = oduševljeno
Allegretto = primjereno brzo

Z a v r l o b r z i t e m p o :
Vivače = živahno
Vivo = živo
Presto = vrlo brzo

Z a p r o m j e n u t e m p a o v e s u n a j o b i č n i j e o z n a k e :
ritardando = sve polaganije
ritenuto = otežući, sustežući
piú mosso = hitrije
a tempo = prijašnjim tempom
accelerando (čit. akčelerando) = sve brže, brzajući
Korona (ili f e r m a t a 𝄐) je znak koji se stavlja nad pojedine note, a naznačuje da se samo tu notu dulje pjeva ili svira.

13. Označivanje jačine pjevanja ili sviranja (dinamika)

Kakvom jačinom treba neku pjesmu ili pojedine dijelove pjesme (melodije) pjevati ili svirati, označuje se dinamičkim znakovima. Evo glavnih po redu, od znakova za najtiše pjevanje (sviranje) pa do najjačega pjevanja:

pp = pianisimo = vrlo tiho,
p = piano = tiho,
mf = mezoforte = srednje jako,
f = forte = jako,
ff = fortisimo = vrlo jako.

I jačina može se mijenjati ovim oznakama:
cresc. = krešendo = sve jače, sve glasnije; Znak: <
decresc. = dekrešendo = sve tiše; znak: >
dim. = diminuendo = umanjujući jačinu,
morendo = zamirući (kao da se pjevanje gubi, umire).

14. Triole

T r i o l e (trojnice) zovemo one jednake note, koje dođu po tri na jedan udarac. Označujemo ih lukom i brojkom 3, na pr.:

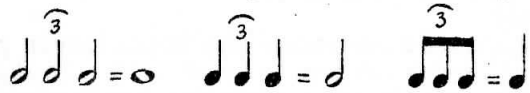

15. Znaci za skraćivanje

Kad se koji dio pjesme tačno ponavlja, ne treba je iznova napisati, nego se taj dio stavi među znakove 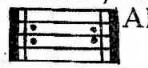 Ako se ispred posljednjeg znaka, za jedan ili više taktova, napiše 1-put (1 — volta), a iza posljednjeg znaka 2-put (2 — volta), znači da se prviput pjeva samo do znaka, a kod ponavljanja se ti taktovi preskoče i pjeva se ono iza znaka ponavljanja.

16. Mol-skale (ljestvice)

Mol-skala ima više vrsti, ali su najobičnije ove tri vrsti:

a) **Prirodna mol-skala ili ljestvica** počinje tonom »a«:

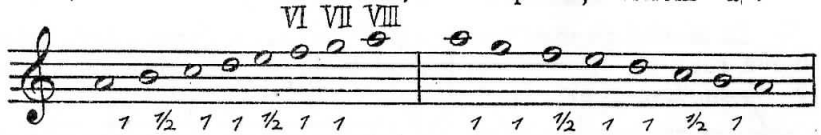

b) Pošto je, međutim, naše uho naviklo, da između VII. i VIII. stepena bude interval od ½ tona, povisujemo VII. stepen, tj. ton g. Time smo dobili taj razmak od ½ tona, ali je sad nastao između VI. i VII. stepena razmak od 1½ tona, tj. velika sekunda, a ta se teško pogađa; zato se obično i VI. stepen povisuje, te onda dobijemo m e l o d i j s k u m o l - s k a l u. No kad skala silazi, ostajemo kod prirodne mol-skale, tj. ne povisujemo VI. i VII. stepen:

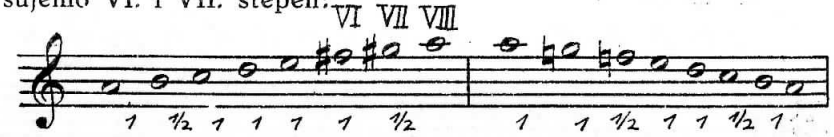

c) **Harmonijska mol-skala ili ljestvica.** Naše narodne pjesme često su u mol-skali u kojoj se ne povisuje ni VI., nego samo VII. stepen; to je osebina naše narodne glazbe (muzike). Takova se skala zove h a r m o n i j s k a m o l - s k a l a. Ona ima ½ tona od VII. na VIII. stepen, ali od VI. na VII. ima interval povećane sekunde, tj. interval od 1½ tona.

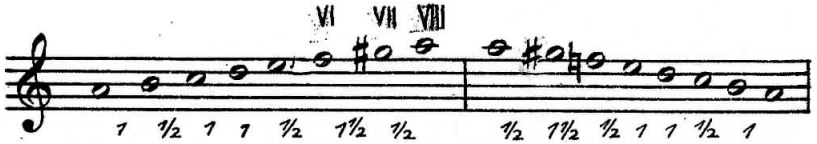

Razlika između dur-skala i mol-skala, a isto tako i razlika između navedenih triju mol-skala najlakše se osjeti, ako ih pjevamo. Glavna je razlika između durovih i molovih skala u terci: III. stepen kod durovih skala čini prema I. stepenu interval velike terce (2 cijela tona), a III. stepen kod molovih skala prema I. stepenu čini interval male terce (1½ tona).

I mol-skale možemo početi bilo kojim tonom, pa onda dobijemo e-mol, h-mol... d-mol, g-mol.., itd. Svakoj dur skali odgovara jedna mol-skala, a to je ona koja počinje za malu tercu niže negoli dur-skala; svaka dur-skala ima, dakle, paralelnu mol-skalu, te obje imadu isti predznak. Evo nekih predznaka:

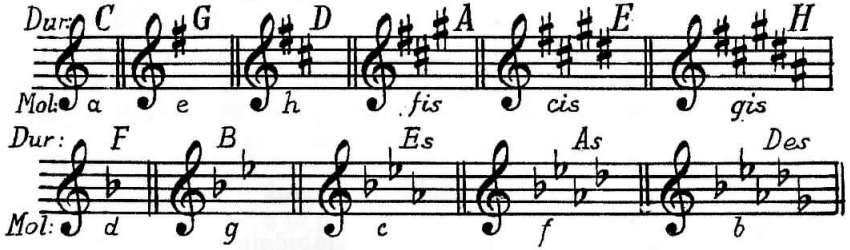

17. Čitanje nota u F-ključu

Za muške glasove (tenor i bas), zatim za tonove koje svira lijeva ruka na klaviru, berde kod tambura, itd., pišu se note u F-ključu. Evo pregleda:

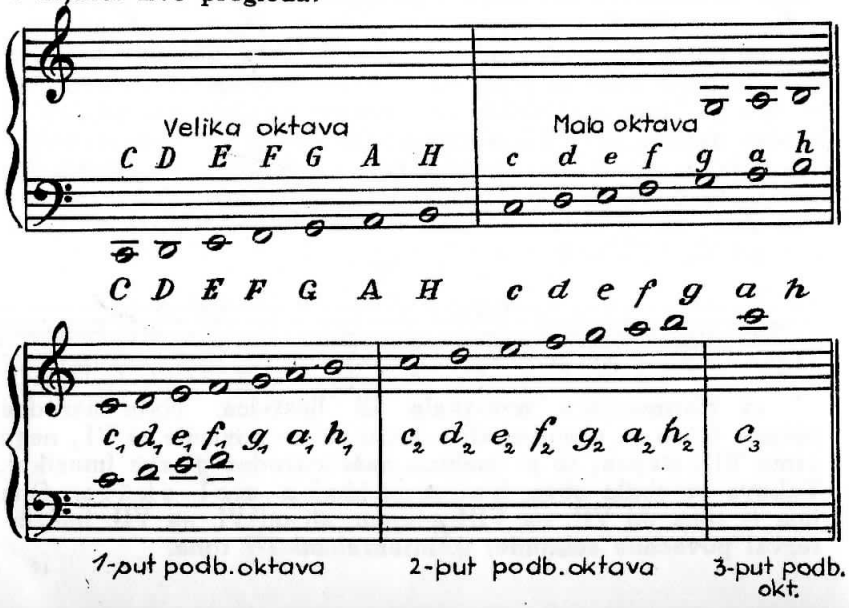

PJESME

1. PROLJETNA PJESMA

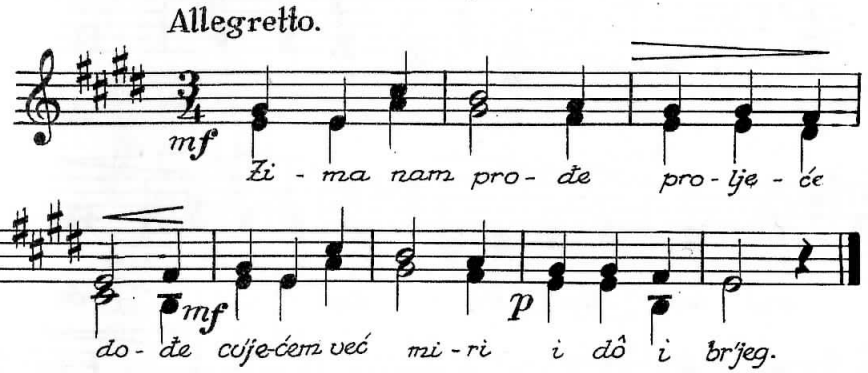

Ptičice poju pjesmicu svoju,
Potok žubori, ode nam snijeg.

A djeca mala skakat su stala,
Poljem se ori ves'o im poj;
Sunašce sjaje i zemlji daje
Život svud nov i blagoslov svoj.

2. RIBARSKA

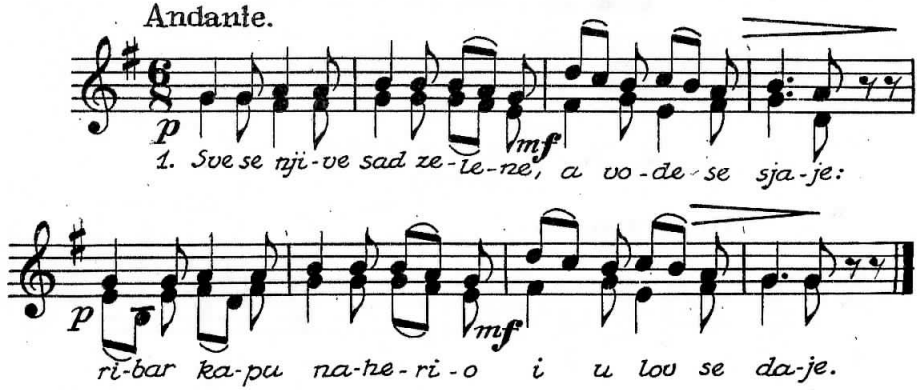

Som za ribom pojurio,
Al je ljuto stradao:
U mrežu se uhvatio
Prije neg' se nado.

Bacao se amo — tamo
I mrežom je trzo,
Uteć htjede, al priteže
Ribar mrežu brzo.

Drugovi su priskočili,
Izvukoše mrežu,
A konopci tužnog soma
Sve to jače stežu.

Po obali već se baca,
Repom živo mlati;
Grabežljivost on će svoju
Životom da plati!

3. EJ BISTRA VODO

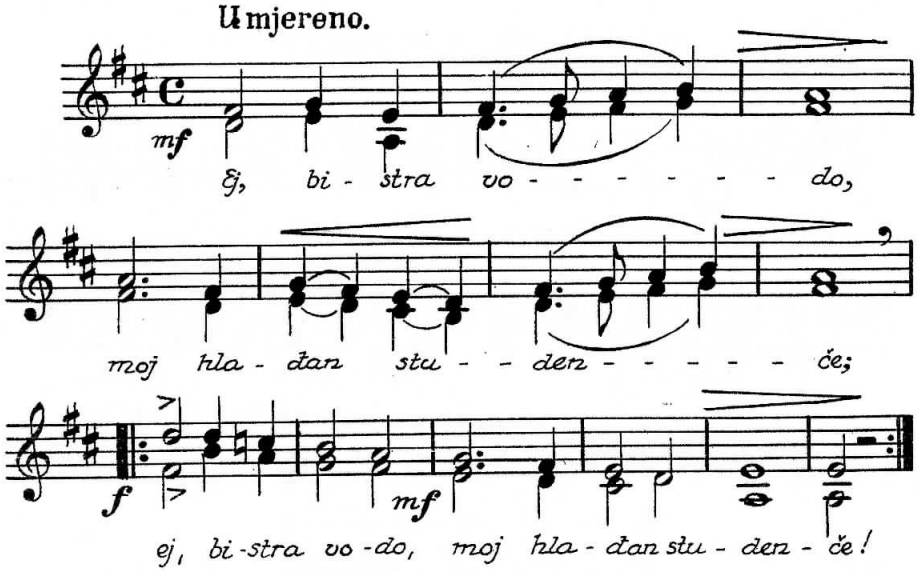

Ej, je l' te bratac pohodio Ivo?
Ej, kaži njemu kad on k tebi dođe,
Ej, da sam brala po planini cvijeće
Ej, da mu dadem, nek se kiti njime.

4. DOLETI TIČICA

(Istarska)

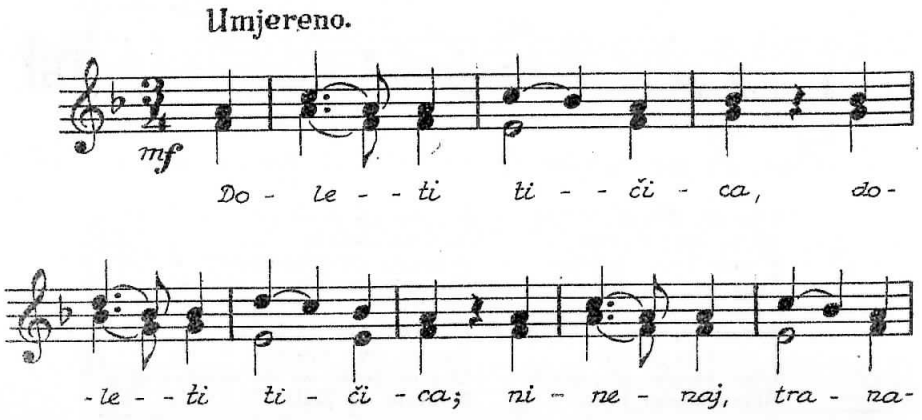

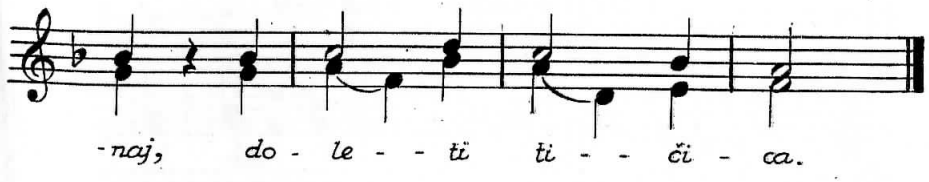

Obleta murvicu,[1]) ninenaj
Ter lepo mi peva
Začula j' Anica,
Ter mi to pitala:
»Ča lepo to piva
Na mojoj murvici?
Ako su tičice,
Nek idu va gore;
Ako su ribice,
Nek idu va more;
Ako je bratac moj,
Od strane hrvatske,
Nek priđe do mene,
Da mu ja darovam
Našikani fačol[2])
Koga je moja mat
Tri leta šikala,
A četvrto leto
Zlatom rakamala;[3])
Ki v vode ni peren,
Na sunce ni sušen:
Va suzah je peren,
Na srdjce sušen.

[1]) Dud; [2]) rubac; [3]) vezla.

5. ŠIROKO JE POLJE ZELENO

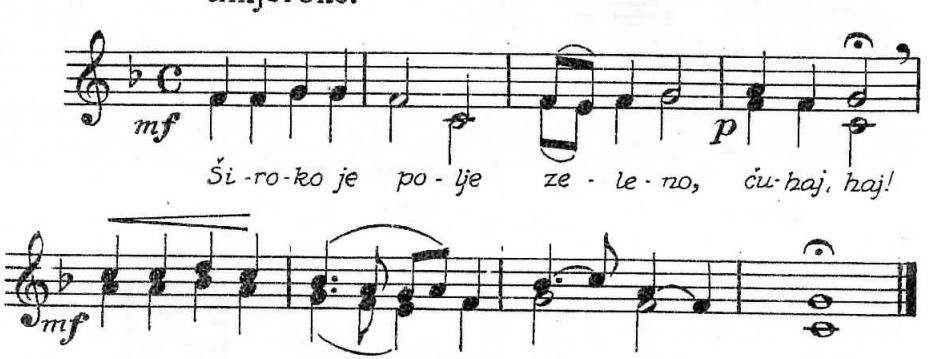

Na tom polju raste vit jablan; čuhaj, haj!
Pod jablanom cvate jorgovan, čuhaj...
Na jablanu sjedi vran gavran,
A u jorgovanu slavujak.
A kada li svanu bijeli dan,
Zagraktao rano vran gavran,
Zapjevao ljepše slavujak,
Zatreptao tiho vit jablan,
Zamirisao divno jorgovan.

6. IDE STARAC UZBRDO

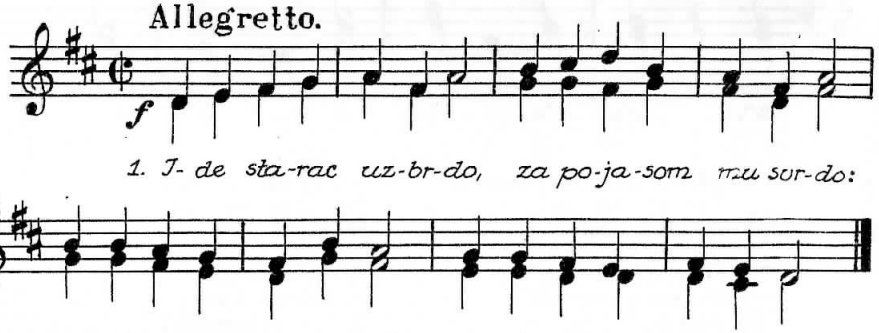

Svraka pere košulje,
Hoće kuma da bude;
Pijevac pere čuture,
Hoće krčmar da bude.

Gavran gleda s topole,
Hoće čauš da bude;
Mačak gladi brkove,
Hoće djever dà bude!

7. ČETIRI PASTIRSKE PJESMICE

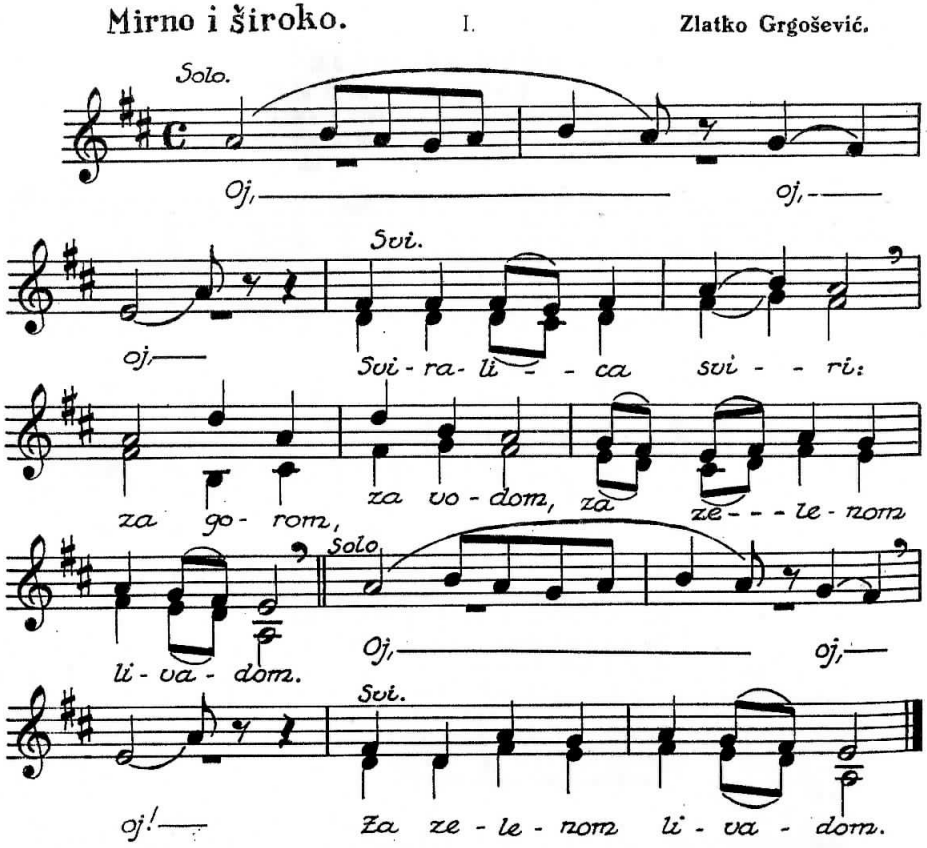

II.

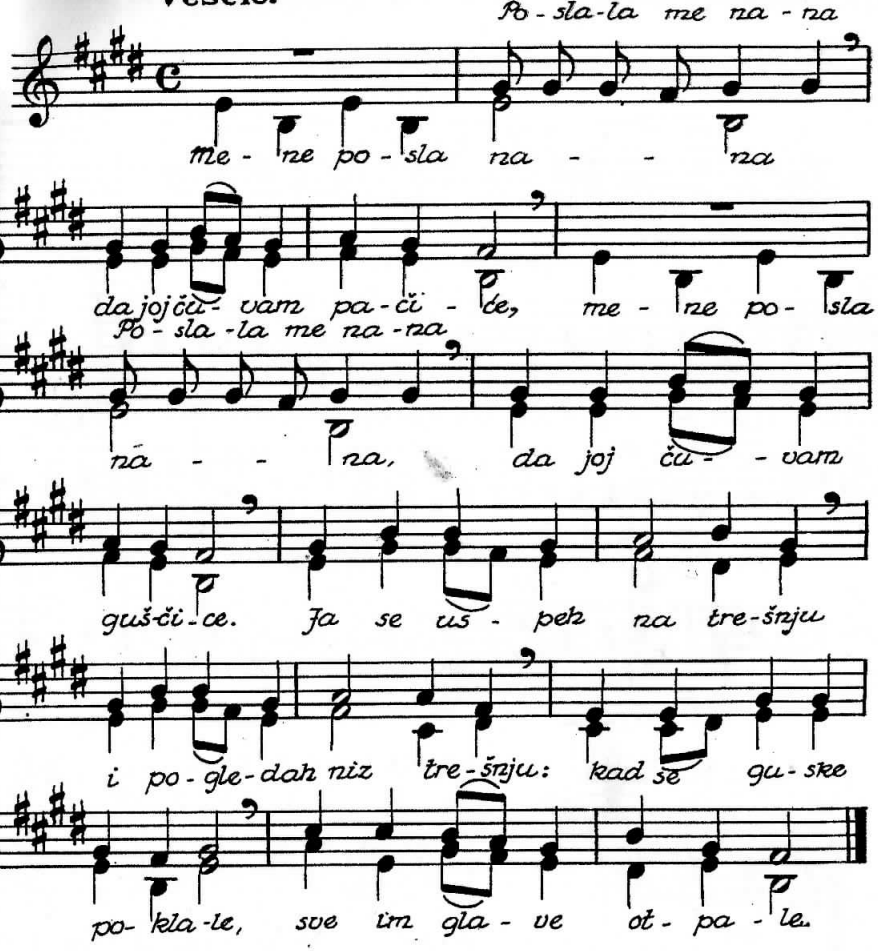

III.

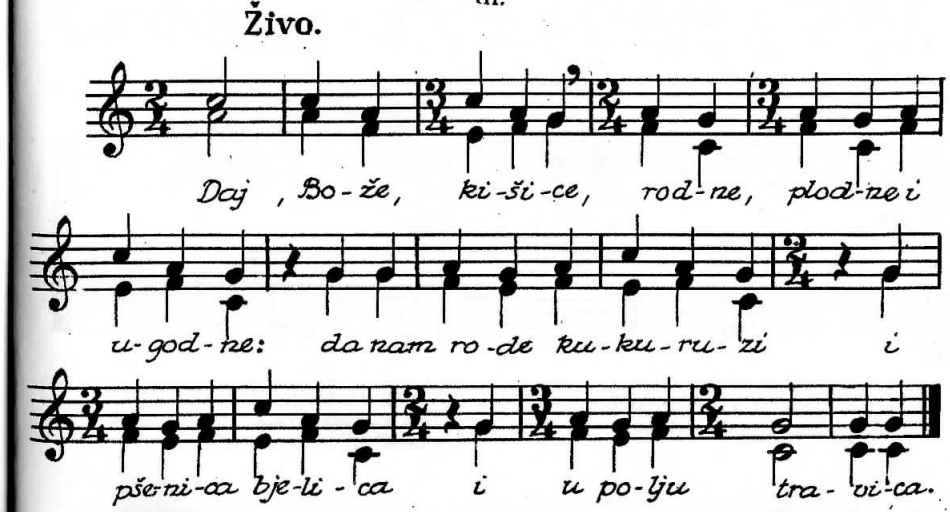

Šaljivo. IV.

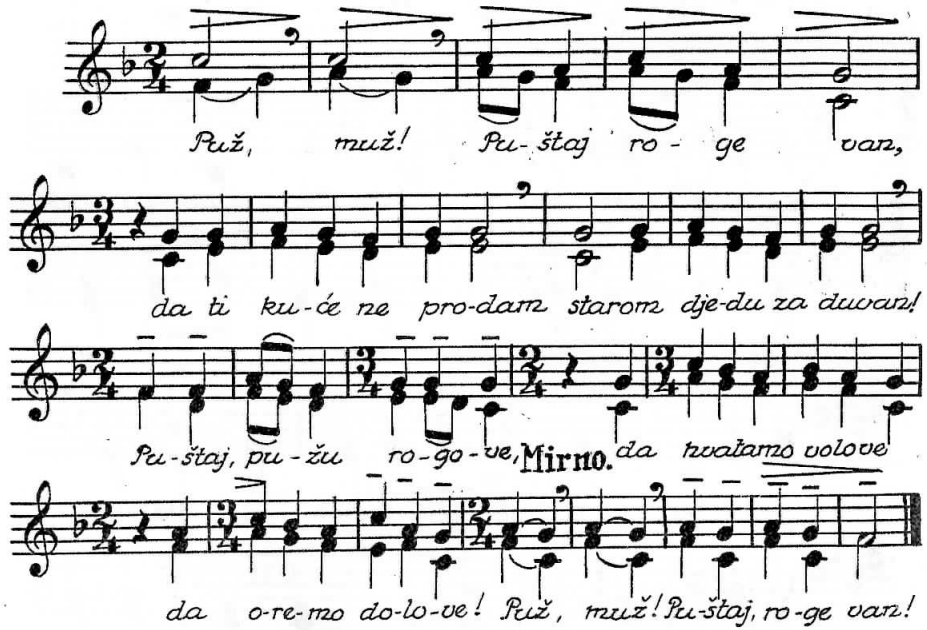

Andante. 8. URODILA KOPRIVA

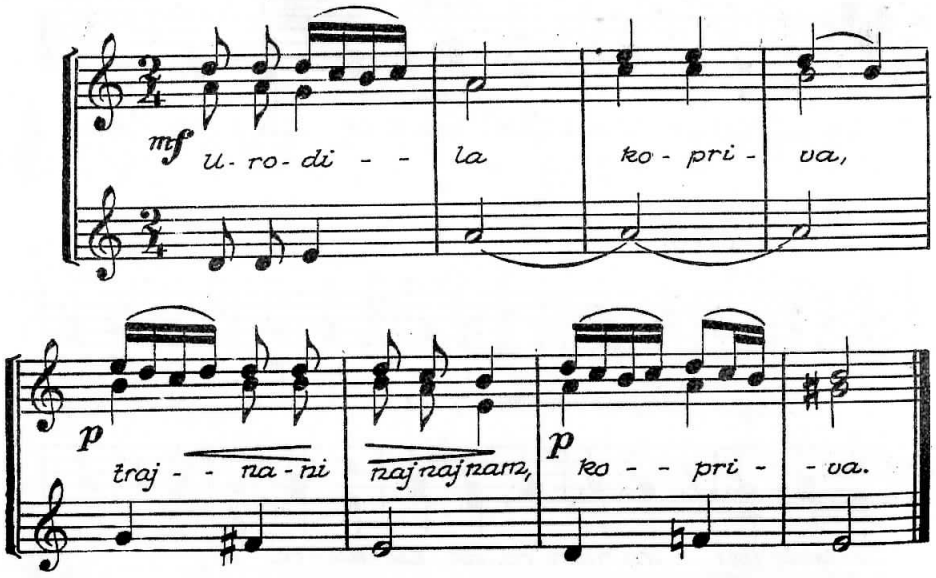

Sve je polje pokrila,
Samo malo ostalo
Kud porasla pšenica.
Tud su žela dva brata
I među njima sestrica.

9. ŽETELAČKA

Andante.

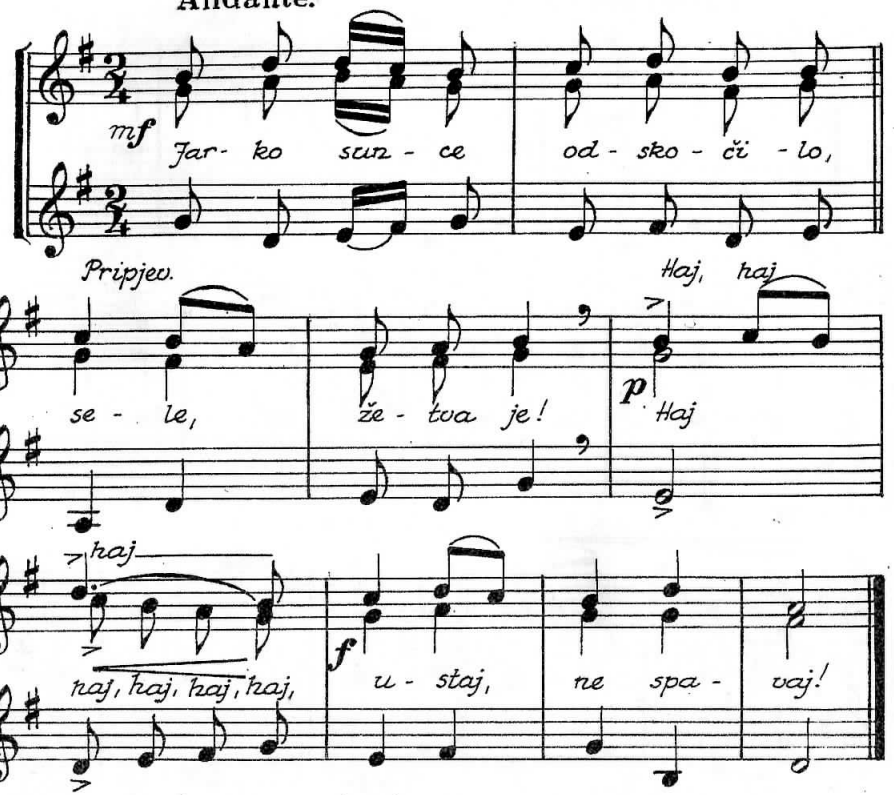

Mladi momci i djevojke, šele...
Naša moba sakupljena,
Okićena ko svatovi.
Mladi momci i djevojke,
Da zberemo s njive žito!
Gromovniče, zatvor' nebo,
Da ne padne mutna dažda,
Da nam žito ne obori,
Da nam zlato ne ugine.

10. ŠAJKAŠKA

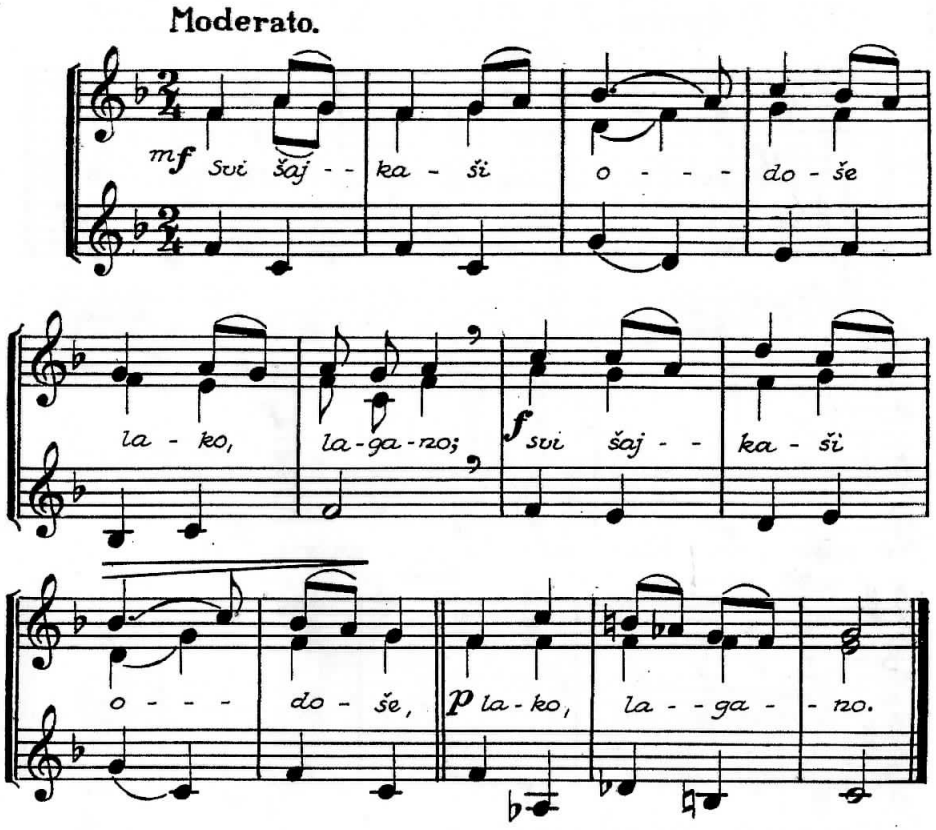

Samo jedan ostade, lako, lagano,
Samo jedan ostade, lako, lagano!
I taj jedan besjedi, lako...
»Dones' te mi britvicu,
Da otsiječem trščicu,
Da napravim frulicu,
Da posviram banatski,
Da popjevam bačvanski,
Da poigram sremački,
Da podviknem šajkaški,
Da zapletem hrvatski.«

11. GOSPODAR I SOKO

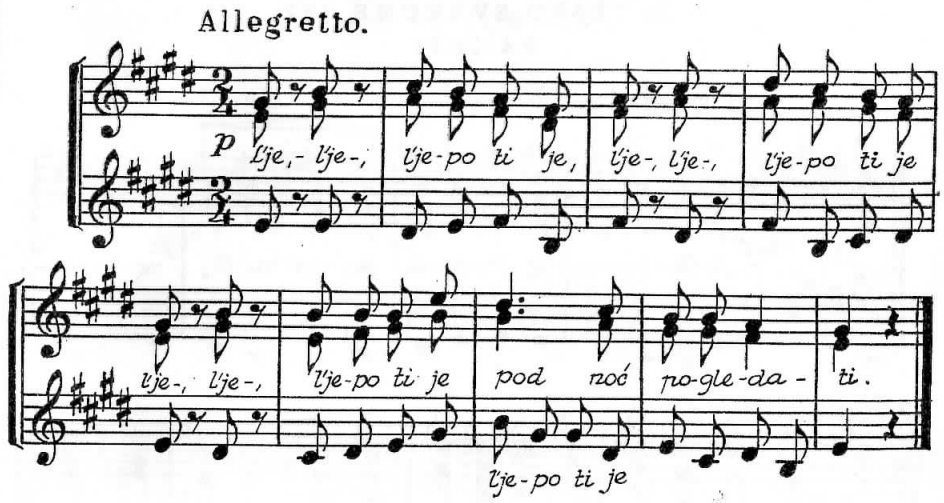

Gdje gospodar rujno vino pije.
Šeće im se soko po trpezi:
Žute mu se noge do koljena,
Zlate mu se krila do ramena,
Vije mu se kruna od bisera.

12. ZASPALA DJEVOJKA

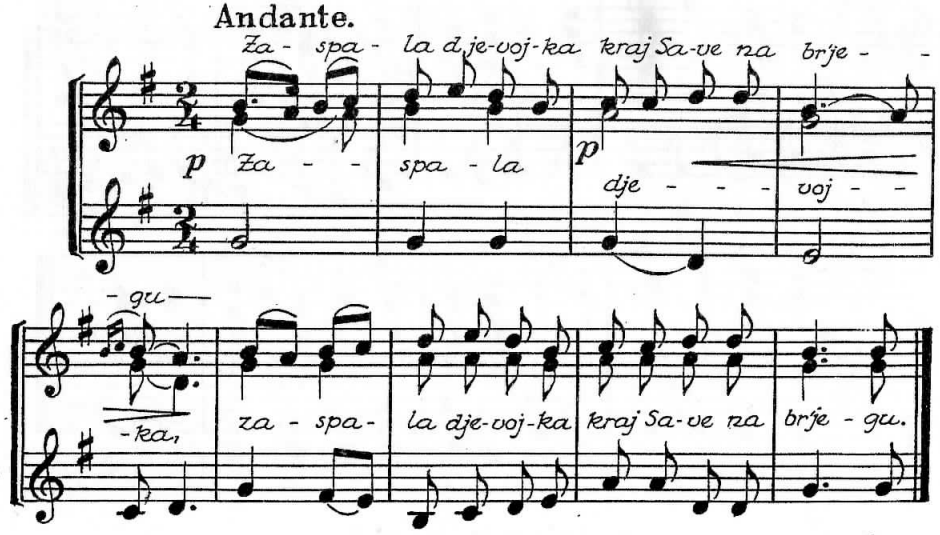

Kraj Save na brijegu drijenu na korenu.
Siv je soko budi, među oči ljubi:
»Ajd, ustan', djevojko! Ajd, uran', djevojko!
Brijeg će se oronut, drijen će se otkinut,
A ti ćeš mi, dušo, sa Savom otići.«

13. TEŠKO SVAKOME BEZ PAMETI

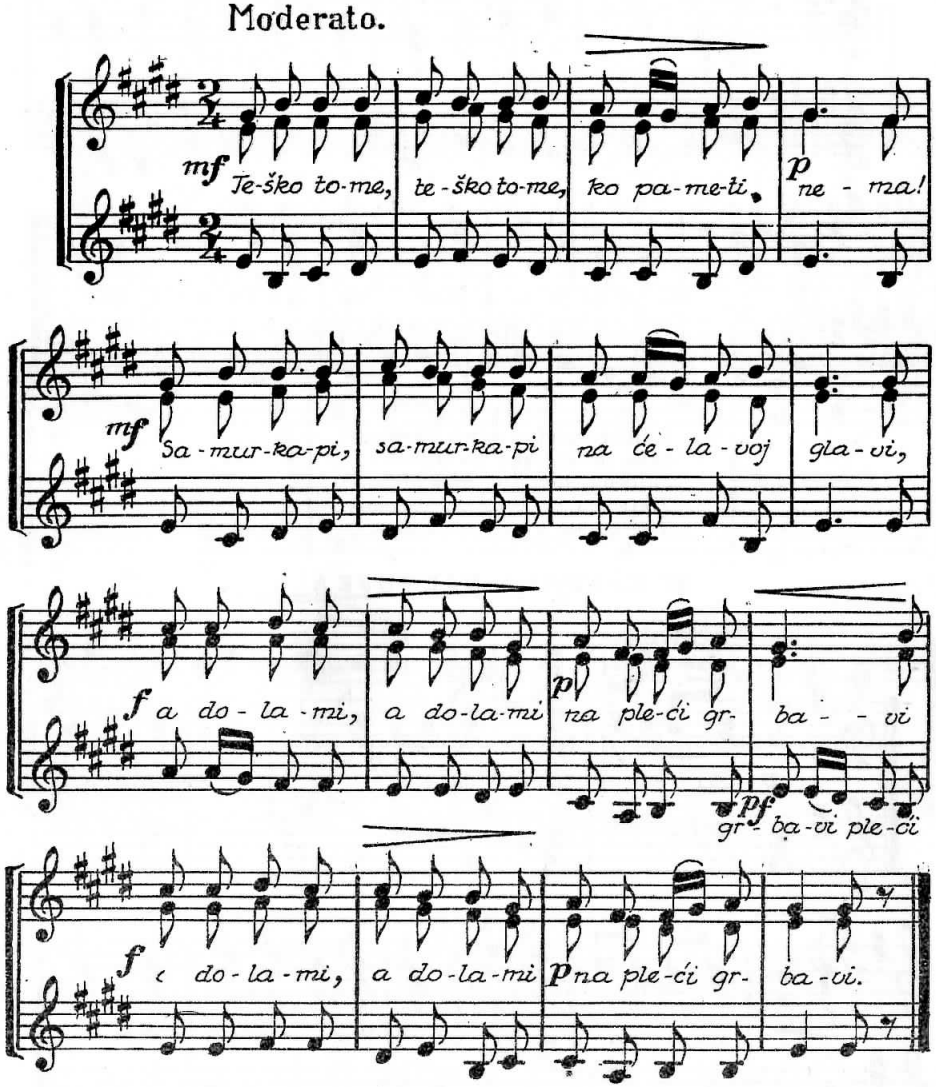

I kopčama na krivim nogama,
Čistu zlatu na debelu platnu,
A đerdanu na kaljavu vratu!
Oštroj ćordi u strašive ruke
I nogama pod mahnitom glavom,
A junaku u selu nejaku.

14. OJ SOMBORU

(Svatovska poskočnica iz Bačke)

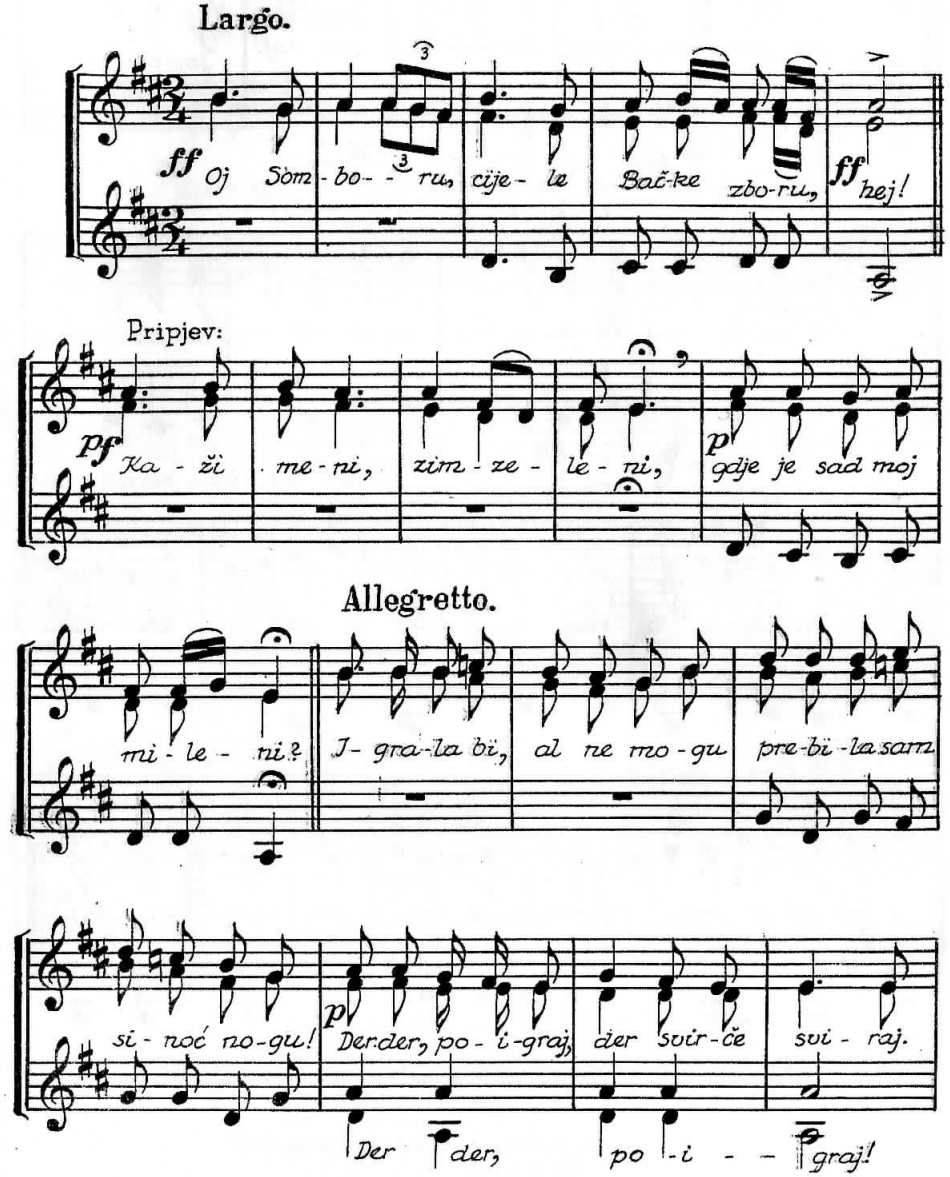

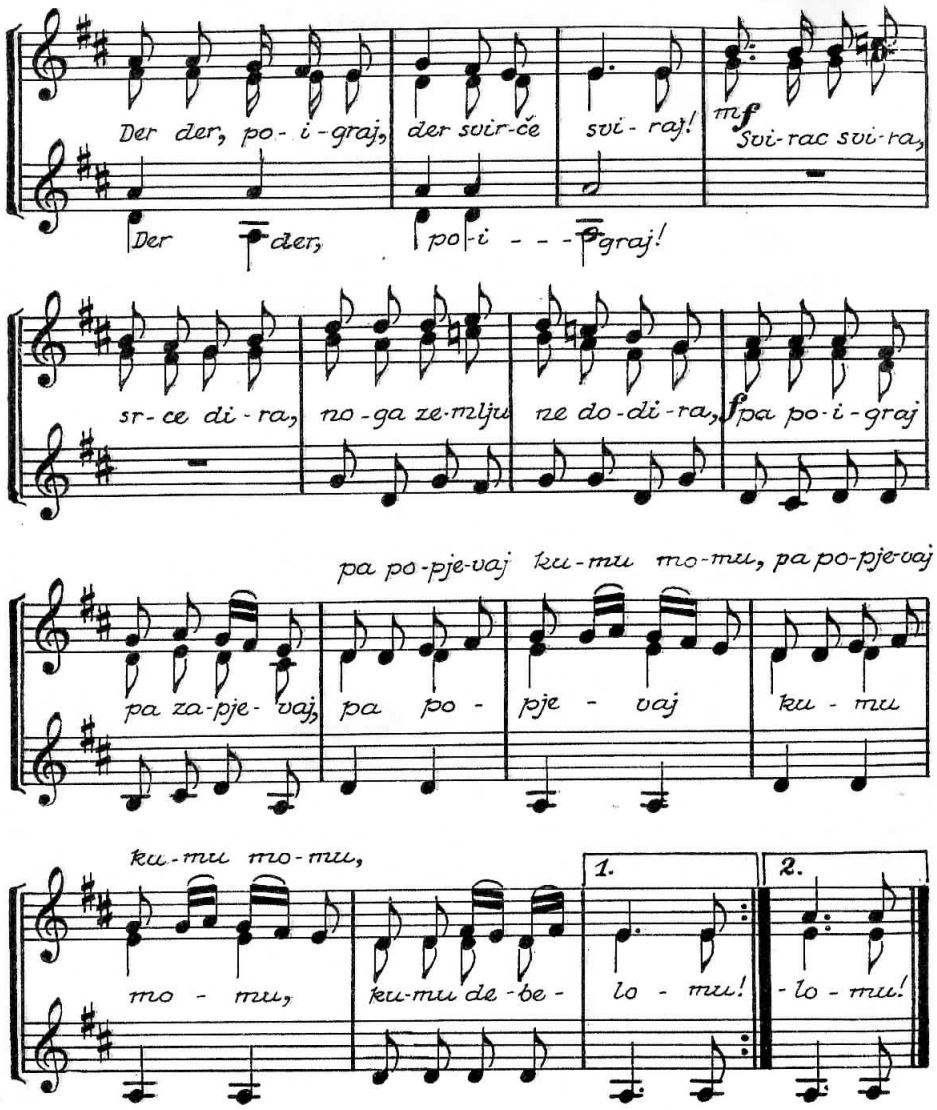

Vukovaru, moj mileni stanu, hej!
Kaži meni, i t. d. (do kraja)

Oj Osijeku, ti si mjesto lijepo, hej!
Kaži meni . . .

(Svatovska poskočnica iz Bačke)

15. NA N'KRAJ POTA TEPKA[1]) HRUŠKA

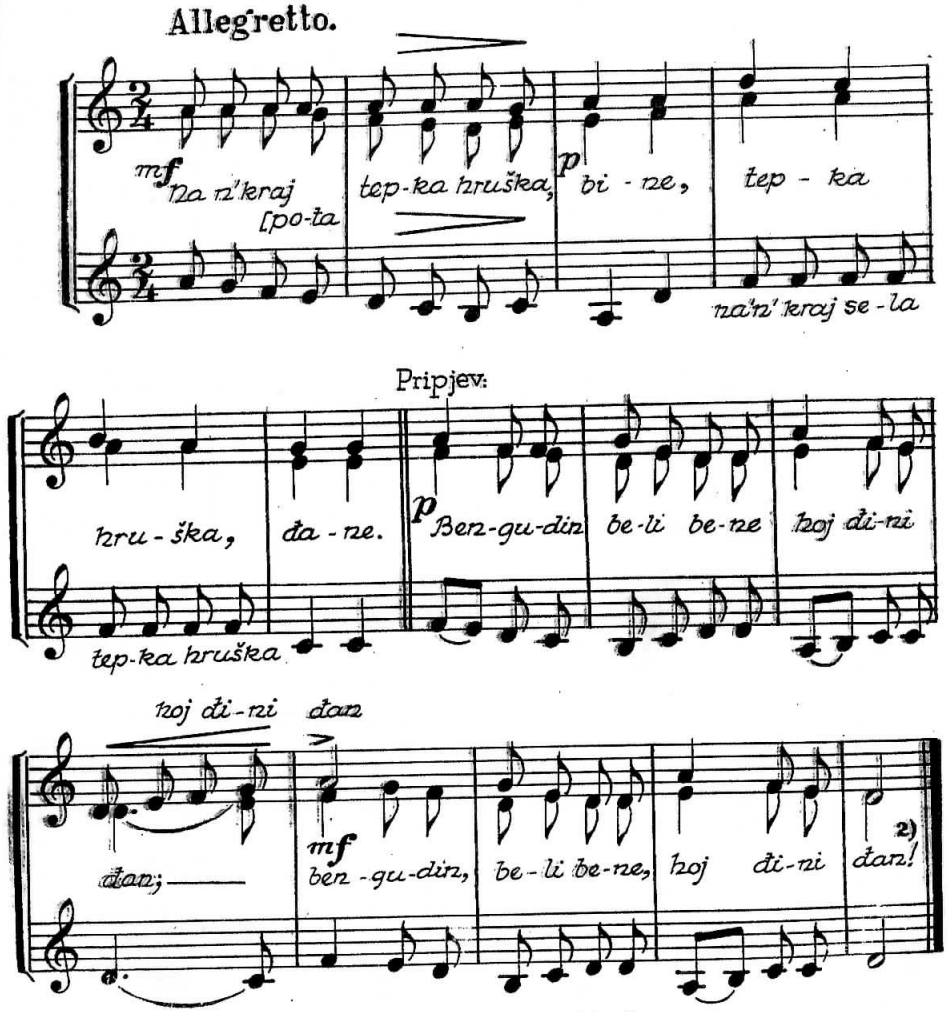

Pod njom sedi divojčica, bine[2])
divojčica, đane. Bengudin . . .
I pobira v torbu hruške, bine . . .
Poleg ide stari čiča,
On ju prosi torbu hrušek.
— Ne dam tebi, stari čiča.
Tud mi projde mladi junak,
Njemu podam torbu hrušek

[1]) Tepka hruška — vrst jesenskih krušaka; [2]) pripjev se dodaje svakomu stihu.

Melodije ove pjesme je u prirodnoj d-ljestvici (dorskoj).

16. SLAVIČEK SE ŽENI

Moderato.

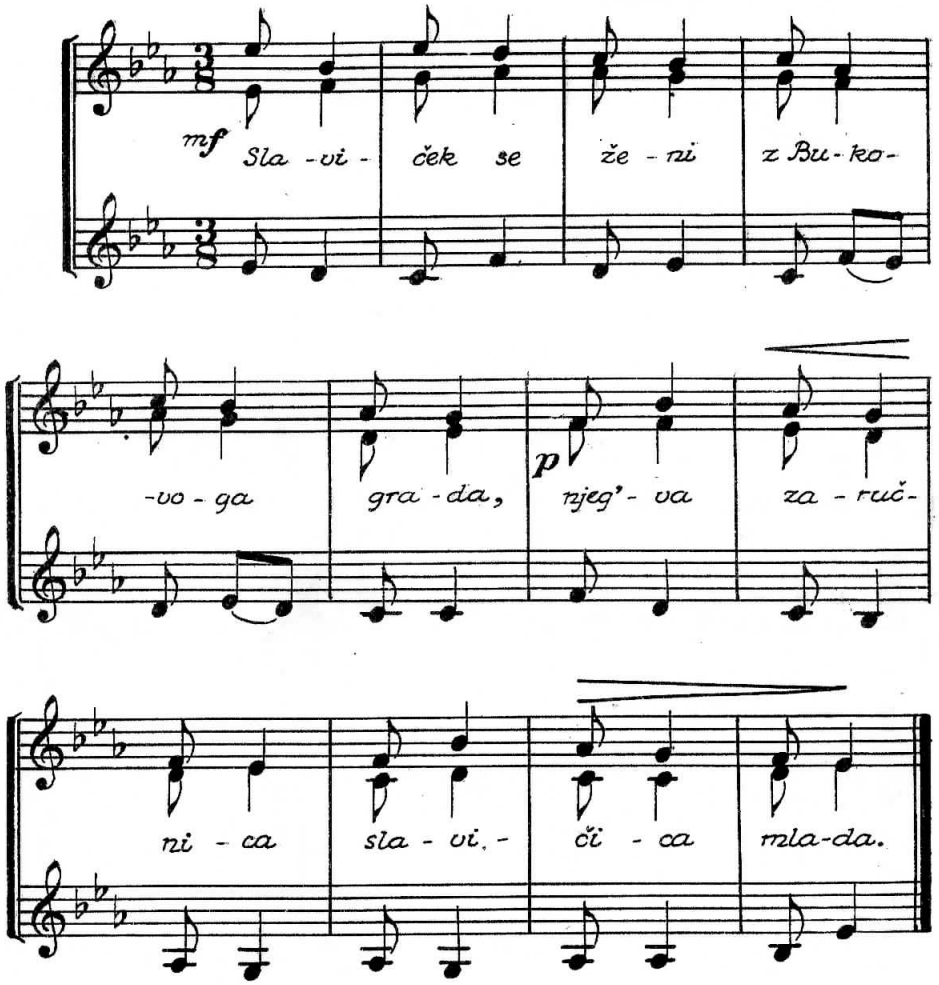

Orlin starešina, sokol deverina
Zeba je zebrana gospa podsnehalja.
Bela golubica snažna sokačica,[1])
Drva joj donaša siva jarebica.
Vrana kruha peče, svraka ga v peć meće,
Žerjav se pak z' vrčom vu pivnicu šeće.
Štiglec se pak glasi: tu smo mužikaši.
Vuga, kukuvača — bajzar i kontraši.
Črni kos i štiglec mi bumo preďari[2])
Ako i škvorc dojde, bo nam notu kvaril.

[1]) Kuharica; [2]) preďari = prve gusle, bajzar = bas, kontraši = druge gusle.

17. DIL DIL DUDA

Ne prebrzo.

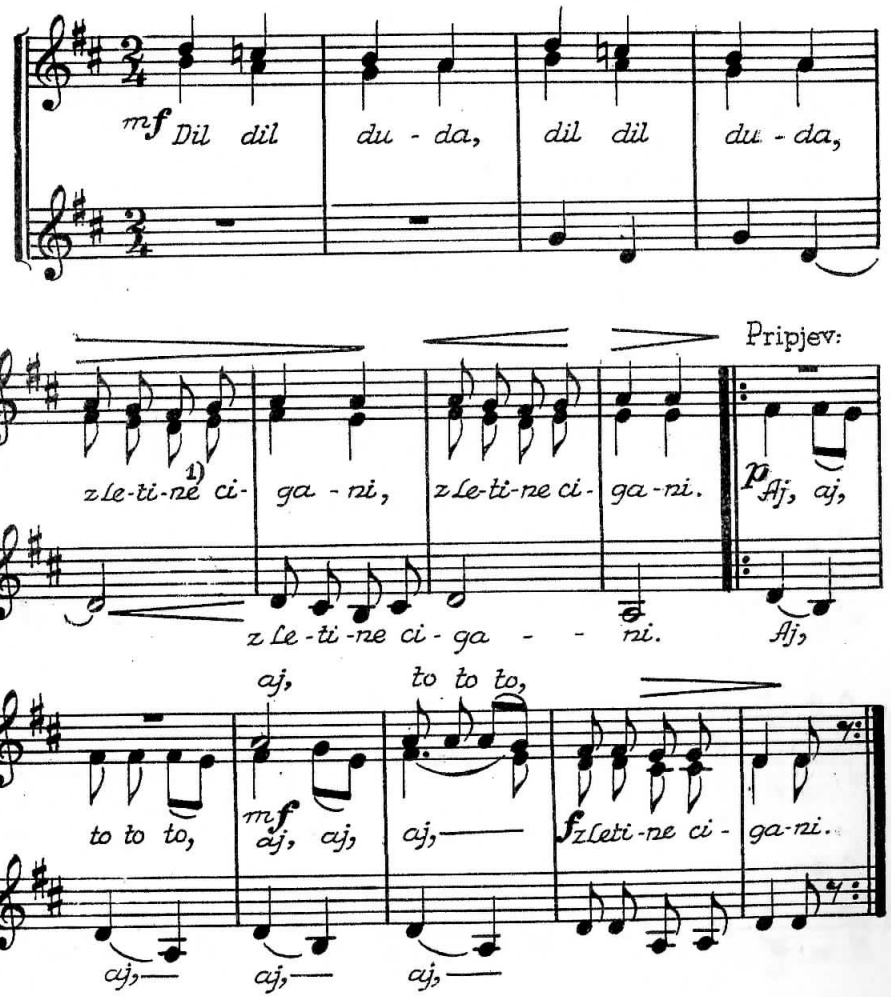

Dil dil duda,
Zdrapana[2]) je bunda, aj . . .

Dil dil duda,
Ciganom[3]) je zima, aj . . .

[1]) Letina = mjesto u Međimurju; [2])

18. PROTULETNO DRAGO VREME

Lagano.

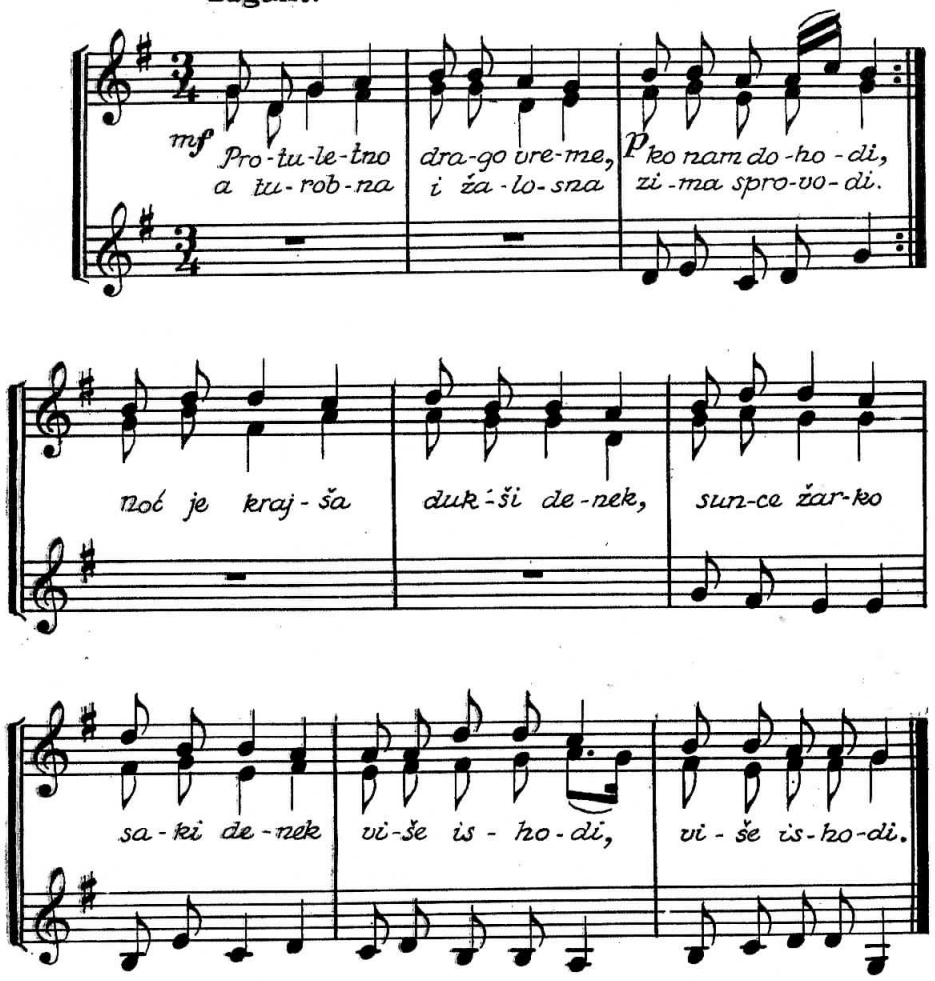

Sneg na gori, led na vodi jur je preminul,
Sunce sija, jug vojuje, sever odvinul.

Moja misel sim — tam bludi, po svetu se ona trudi,
Mir joj je zginul, mir joj je zginul.

Jelen v gori poskakuje ter bistro gledi,
Srna listje obgrizuje, k sinčinom beži.

Zajci skaču na pšenice, a lisice van z jamice
Brzo ishode, brzo ishode.

19. RODNO JE NEBO ZVEZDAMI

Umjereno.

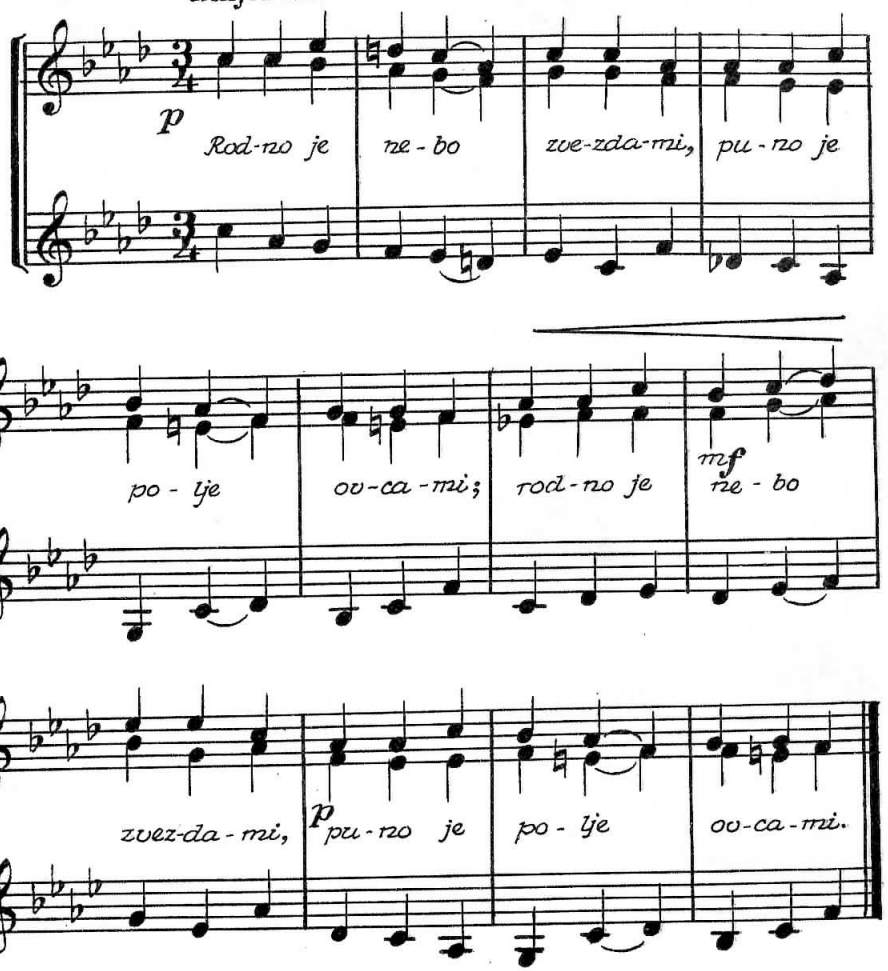

Ovce mi čuva ovčarče,
I ono mlado zaspalo
»Ustani, ustaj, ovčarče,
Ovce ti za lug zađoše.«

22. UDARALO U TAMBURU
ĐAČE

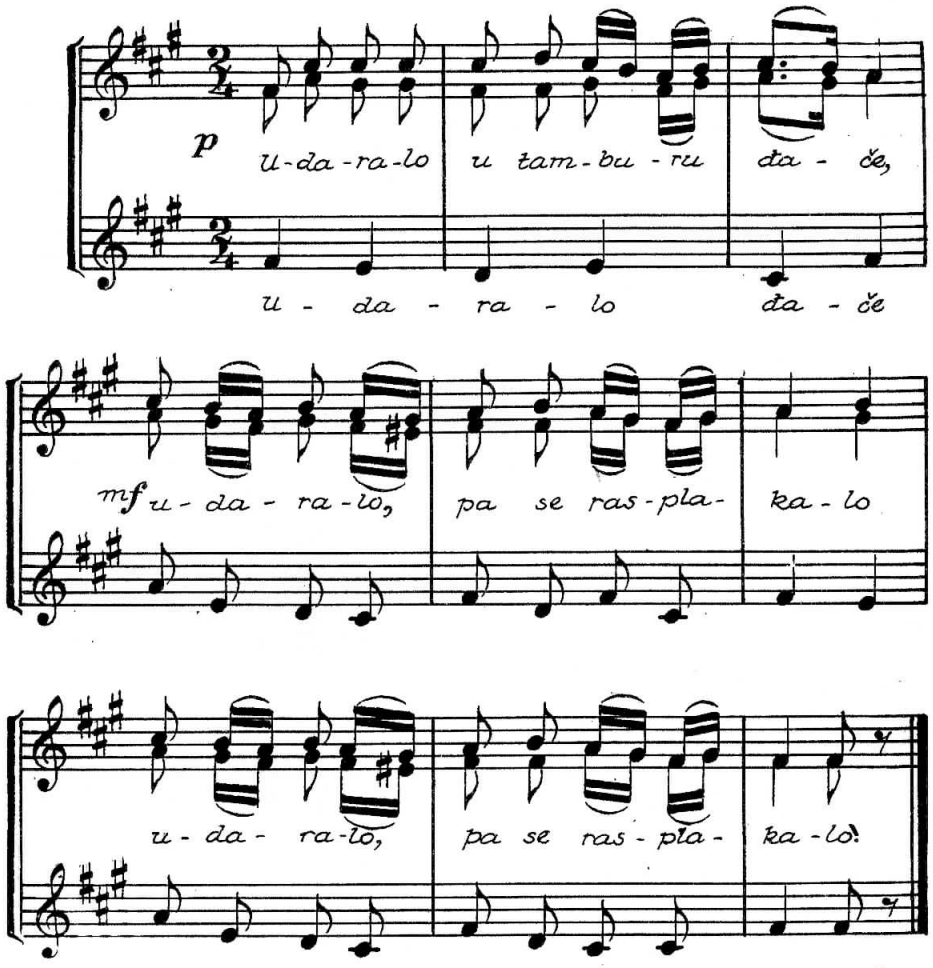

Tambura mu od suhoga zlata,
Žice su mu kose djevojačke,
A terzijan[1]) pero sokolovo.

[1]) Terzijan = trzalica.

Za školske priredbe nabavite:

a) za pjevanje u 2 glasa:

Z. Špoljar: Narodne pjesme za 2 glasa ili dvije violine (26 dvoglasnih dječjih pjesmica, s označenim prstometom za violinu) . . . . . Din 10.—

b) za pjevanje u 3 glasa:

Z. Špoljar: Svatovske (Suita sadržaje: 1. Prosci; 2. Kad se isprosi djevojka; 3. Kad se vijenac plete; 3. Kad pođu svatovi s djevojkom; 4. Kolo) . . . . . Din 1.50
Medimurske (Suita sadržaje: 1. Ni mi volja; 2. Cin can cvrgudan; 3. Grad se beli; 4. Ja sam jeden mali zajec; 5. Mamica su štrukle pekli) . . . . Din 1.50
S onu stranu Sarajeva (Rukovjet sadržaje: 1. S onu stranu Sarajeva; 2. Na livadi; 3. Listaj goro; 4. Čarna goro; 5. Zacvilila gora šimširova. Pjeva se skroz.) . . . . . Din 1.50
Mornarske (1. Brodar na odlasku; 2. Galija na moru; 3. Zbogom more) . . . . . Din 1.—
Tri narodne o ciganima (1. Ciganska svadba; 2. Ciganska slava; 3. Cigani sele) . . . . . Din 1.—

Pjesme su pisane tako, da su lako izvedive, jer su dionice spjevne (već su izvedene od dječjih zborova). **Nabavite note za sve pjevače!**

c) Z. Špoljar: **Dječje pjesme za klavir ili harmonij** (lako udešene, s podloženim čitavim tekstom) . . . . . Din 15.—

Narudžbe prima: Z. Špoljar, Zagreb I, Pretinac 335

U izdanju zadruge »SKLAD«, Zagreb, Mesnička 15, izlazi:

Z. Špoljar: Suita za mlade na način starih (Allemande, Courante, Sarabande, Menuet i Gigue). Klavir dvoručno . . . . . Din 20.—
Sonatina za klavir dvoručno . . . . . Din 10.—

Narudžbe prima pomenuta zadruga.

„VRELO"
ČASOPIS ZA DJECU

Donosi: pripovijetke, pjesme, zagonetke, članke sa stvarnim sadržajem itd. Mnogo ilustracija!

Pretplata za godinu dana (10 brojeva), 10 dinara. Pojedini broj 1 dinar.

Nastojte da se učenici pretplate!

Adresa: »Vrelo«, Zagreb I, Pretinac 335.

Preporučamo ove knjige:

Zlatko Špoljar: **I razred osnovne škole.** Ukorič. Din 50.—

II razred osnovne škole. Ukorič. Din 50.—

Ove su dvije knjige izišle u II proširenom izdanju!

Zlatko Špoljar: **IV razred osnovne škole.** Ukorič. Din 40.—

Zlatko Špoljar: **Novi nastavni program** (s nacrtima za njegovu provedbu) Din 10.—

Dr. F. H. Mandić: **Ispitivanje inteligencije djece** (Din 10.—)

Z. Špoljar: **Rukovod za »Početnicu«** (Din 15.—)

Ženski ručni rad (s nacrtima, Din 20.—)

»Osvit« časopis za omladinu, god. I (ukorič. Din 18.—)

»Osvit« časopis za omladinu, god. II (ukorič. Din 16.—)

ZA NASTAVU GEOGRAFIJE I HISTORIJE:

8 SLIKA S JADRANA. Zidne slike formata 42×52: 1) Rab, 2) Baška, 3) Slapovi Krke, 4) Trogir, 5) Split, 6) Šibenik, 7) Dubrovnik, 8) Kotorski Zaljev. Nenapete Din 30.—, a napete Din 80.— (svih 8 zajedno). Uz slike priložen je i opis.

Dvije slike iz narodne historije. Format 50×68. Izrađene u bojama. (1) Borba s Avarima, 2) Borba Ljudevita Posavskog s Francima). Nenapete Din 40.—, napete Din 60.—.

Kod priređivanja školskih svečanosti trebaće Vam:

MALI GLUMAC, zbirka koja sadržaje među ostalim **pozorišne igre, deklamacije, proslove i gimnastičke vježbe** (s klavirskom pratnjom). Cijena **Din 30.—.**

MALA POZORNICA, časopis (svega izišlo 5 brojeva), a sadržaje oko 15 pozorišnih igara. Cijena **Din 15.—.**

Z. Špoljar: SNEGULJICA. MAJČINA SUZA. Dvije pozorišne igre za djecu, lako izvedive. Cijena **Din 5.—.**

K. Kolesarić: NAJDRAGOCJENIJA RUDA. Pozorišna igra za djecu. Cijena **Din 5.—.**

Narudžbe razašilje pouzećem ili uz unaprijed poslan novac

»Obnova« d. d.

Zagreb, Masarikova 28.

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Zlatko Špoljar, Zagreb, Brozova 38. Tisak i klišeji: »Tipografija« d. d., Zagreb, Preradovićev trg 9. Za tiskaru odgovara: Ivan Ivanković, Selska c. 39.